בס"ד

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

פרשת נצבים תשע"ב

גליון רכ"ב שנה שישית

לרפואתו השלימה של
הרב בן ציון רפאל בן דבורה פערל
בתוך שאר חולי ישראל

דבר תורה

"לְעָבְרְךָ בִּבְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ כֹּרֵת עִמְּךָ הַיּוֹם". דברים כ"ט י"א.

איתא בשו"ע (יו"ד סי' ק"ט ס"ח), "החשוד על הדבר אינו נאמן עליו אפילו בשבועה", וכתב הש"ך (בס"ק כ"א), "הטעם שכבר חשוד הוא לעבור על השבועה שמושבע ועומד הוא מהר סיני...", והיינו שכיון שהוא מושבע ועומד מהר סיני לקיים את התורה והמצוות, והוא נחשד שאינו מקיים מצוה מסויימת, ואינו חושש לשבועה שמושבע ועומד, אם כן מדוע שתועיל שבועה נוספת, מאחר שהוא אינו חושש לשבועתו הראשונה, ועל כן החשוד על הדבר, לא יהיה נאמן עליו אף בשבועה.

לפי סברתו זו של הש"ך, מקשה החזון איש (חלק יו"ד, הל' שחיטה, סי' ב', אות כ"ז, עמ' ט') קושיה עצומה, שהיה צריך להיות שכל מי שעובר אפילו על עבירה קלה, לא יהיה נאמן בשבועה, שהרי בעצם הדבר שעבר את העבירה, אות ומופת הוא, שאינו חושש לאיסור שבועה, שמושבע ועומד מהר סיני שלא לעבור עבירה זו, וא"כ מדוע פסק השו"ע (חו"מ סי' צ"ב ס' ב' - ג', וע"ע סי' ל"ד), שרק מי שנשבע לשקר או עבר על חרם, או עבר עבירה של תורה כגון אלו שלוקה עליה ונפסל לעדות, הוא חשוד על השבועה, ולא כל מי שעובר עבירה קלה.

איתא בשבועות ל"ט א' (וכעי"ז שם כ"ט א' ובנדרים כ"ה א'), "וכשמשביעין אותו, אומרים לו: הוי יודע, שלא על דעתך אנו משביעין אותך, אלא על דעת המקום ועל דעת בית דין. שכן מצינו במשה רבינו, כשהשביע את ישראל אמר להן: דעו, שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי, שנאמר (דברים כ"ט י"ג - י"ד), וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם וגו' כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה. אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני, דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מנין, ת"ל וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ. ואין לי אלא מצוה שקיבלו עליהם מהר סיני, מצות העתידות להתחדש, כגון מקרא מגילה, מנין. ת"ל (אסתר ט' כ"ז), קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ, קיימו מה שקבלו כבר".

והנה שבועה זו צריכה תלמוד מכמה פנים. ראשית, מדוע בכלל חלה שבועה זו על כל מצוות התורה, הרי קיימ"ל (פסחים ל"ה ב', יבמות י"ג ב' ועוד הרבה), 'דאין איסור חל על איסור', א"כ איך יכול לחול שבועה זו להוסיף איסור על כל איסורי התורה. שנית, אף למ"ד ש'איסור חל על איסור', עדיין יקשה, בכל לאו שאין בו חיוב מלקות מעצם חיובו, יוכלו העדים להוסיף ולהתרות בו משום השבועה שמושבע ועומד מהר סיני, ויתחייב במלקות. זאת ועוד, וכפי שכבר הקשו התוס' בשבועות כ"ט א' ד"ה כשהשביע, מדוע חשב משה ששבועתו זו תועיל כדי שלא יעברו ישראל על התורה ויעבדו עבודה זרה, שכפי שאותם אלו אינם חוששים מאיסור ע"ז, מדוע שיחששו מאיסור שבועה.

לכך מחדש החזו"א חידוש עצום, שלמרות שבכל מקום חז"ל קוראים לשבועה שמשה השביע את ישראל 'שבועה', בכל זאת, היתה זו רק שבועה לאותו דור, אבל לדורות הבאים אחריהם, אין זה מדין ותורת 'שבועה', אלא מדין ותורת 'ברית', שבני ישראל התחייבו לשמור עליה, שהתוקף והמחייב והחומרה שלה חשיב כשבועה, כפי שמסיים וכותב שם, "אלא נראה הא דהזכירו בגמ' נדרים ח' א' שבועות כ"ב ב' מכות כ"ב א', 'משבע ועומד [מהר סיני']', הוא לאו דוקא, אלא 'מוזהר ועומד' הוא, ואין שבועה חלה.

לפי דברי החזו"א הללו, אולי ניתן גם ליישב את קושית התוס', שאם מדובר על אזהרה וברית, יתכן ובתוספת אזהרה וכריתת ברית, יש בה כדי להשפיע על הרוצה חלילה לעבור על דברי התורה ולעבוד ע"ז, שמחמת כן הוא יפחד וימנע ממעשיו אלו.

ומוסיף החזו"א ומבאר, מהו הטעם שחשוד על הדבר אינו נאמן עליו אפילו בשבועה, שכל נאמנות של אדם יחיד, הוא בתורת 'עד אחד נאמן באיסורין', ולולי דין עד אחד נאמן באיסורין, לא היתה מועילה שבועה של אדם להתיר בשר באכילה (וכל כה"ג שצריך בה נאמנות), שהרי לא די לנו ב'הוכחה' הבאה מכח השבועה, אלא צריכים 'נאמנות', והיינו צריכים ב' עדים כשרים, אלא שאחרי שהתחדש דין 'עד אחד נאמן באיסורין', די לנו בעדות יחיד לגבי איסורין.

והנה כל הנאמנות של אדם יחיד המעיד על דבר, הוא מכח עדותו, ואם הוא חשוד על הדבר, נפלה כאן נאמנותו בתורת עדות, וכיון שכן, אחרי שנפלה נאמנות עדותו, אפילו אם נאמר שהשבועה תוכיח לנו שאינו משקר, בכל זאת לא תועיל שבועתו, שאינה אלא הוכחה במקום שצריך 'נאמנות', וכמו שפשוט שבכל דבר שאין אשה נאמנת עליו, ואין לה בה תורת עדות, לא יועיל שתשבע על כך, היות ששבועה היא הוכחה, וצריכים נאמנות, ועל כן גם החשוד על הדבר אינו נאמן עליו אף בשבועה. עיי"ש שהאריך לבאר ענין זה.

מענייא דסדרא

"ומי שאין לו אתרוג, או שאר מצוה עוברת, א"צ לבזבז עליה הון רב, וכמו שאמרו, המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, אפילו מצוה עוברת, ודוקא מצות עשה, אבל לא תעשה יתן כל ממונו קודם שיעבור" (רמ"א תרנ"ו ס"א).

איזו מצוה בפרשתינו לכאורה משמע שחייב להוציא עליה כל ממונו.

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" לרבנים הכותבים - מוגש לעילוי נשמת ארץ ישראל

להוגי שעשועות

שלוחה בזה
ברכת השנה,
לכתיבה וחתימה טובה.

הגליון הבא יופיע בעזהי"ת
בערש"ק פ' האזינו הבעל"ט
גליון חג הסוכות ושמחת תורה

בהזדמנות זו נשוב ונודה,
לכל אותם אלפי עמלי תורה,
שטורחים לשלוח פתרונות,
הערות והארות מחכימות,
להגדיל תורה ולהאדירה.

כתב חידה

במנין הנולדים שלמים נמנתי,
ומשבעת המקפלים הייתי.

מרומז בשם צעיר בני,
בעת לידתו מנין שנותי.

כמעט הרגני הנביא בן הרשע,
וברכושי שנטל הותירני לפליטה.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת:הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה או ברמיזתה בפרשה או בפרש"י

מעשה רב

סח ראובן לשמעון, התארחתי פעם אצל חכם פלוני ב'ליל ראש השנה', וקודם אכילת ה'סימנים' הדגיש באוזני המסובים, שאין אנו סומכים על ה'סימנים', אלא הם רק כדי לעורר אותנו לבקש מהקב"ה שיהא לנו 'שנה טובה ומתוקה', וכן שאר הענינים המסומנים בסימנים.

נראה לי, אמר ראובן, שטעמו של החכם הוא, משום שחשש ל'איסור ניחוש', שעל ידי זה נחשב כ'תולה את עצמו במזל'.

שמעון השיבו, לא מסתבר שטעמו של החכם הוא משום איסור ניחוש, שאין בסימנים אלו כלל בית מיחוש לאיסור זה, שכבר נזכר בגמ' (הוריות י"ב א'), שיש ענין לעשות סימנים טובים בתחילת השנה, ואנו עושים כן לא מעצמינו, אלא מפני שחז"ל לימדונו לעשות כן, שעל ידי זה מורה לסימן של שנה טובה.

ואילו ראובן טען, שהרי רבים הסוברים שיש לומר תפלת 'יהי רצון' על הסימן עם 'הזכרת השם', כדי להדגיש, שבטחוננו אך ורק בהקב"ה ולא בסימן, הרי שאין להניח שהדבר מובן בשתיקה.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

חילוקא דרבנן

כתיב (דברים כ"ז ח'), "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב", ופרש"י, "באר היטב. בשבעים לשון", ועי' בסוטה ל"ה ב', דמשמע דכתיבה זו היתה בדוקא עבור אומות העולם.

עי' סנהדרין נ"ט א', "ואמר רבי יוחנן, נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר (דברים ל"ג ד'), תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה, לנו מורשה ולא להם", ומבואר שאסור להם ללמוד תורה.

וצריך ביאור!!!

מבין חידות

מאיזה הלכה מהלכות תפילין יש נפק"מ להלכות שופר.

מענינא דמועדא

"ה' אוֹרִי, זה ראש השנה. וְיִשְׁעִי, זה יום הכיפורים. כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֻכָּה, רמז לסוכות"

(קצש"ע סי' קכ"ח ס"ב ע"פ מדרש).

א. יש שנהגו לומר כמה פסוקים קודם התקיעות, ובכללם "מן המיצר..." (עי' מטה אפרים תקפ"ה ס"ג, ועוד).

איזו הלכה מהלכות שופר המעכבין, יש לה רמז בפסוק זה.

ב. לגבי ד' מינים מצינו דין 'לכם'.

היכן מצינו להיפך, אם חפץ המצוה הוא שלו, לא יצא ידי חובה, ואם הוא של אחר, יצא (לבד ממודר הנאה).

ג. מצינו כמה וכמה פסולים בשופר, ובאמת התוקע.

היאך יתכן שופר כשר, שאף אם יתקע בו אדם הכשר לתקוע, מ"מ לא יצא בו ידי חובתו, לא הוא ולא אחרים, אף שתקע כראוי, ואילו אם אחרים יתקעו בו, יצאו כולם יד"ח (לא משום איסורי הנאה וכיו"ב).

ד. "אין מעכבין את התנוקות מלתקוע, אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו" (ר"ה ל"ב ב').

איזה דבר נוסף מצינו שתיקנו חז"ל בראש השנה, לצורך הקטנים.

ה. "תנא דבי רבי ישמעאל, עבירה מטמטמת לבו של אדם, שנאמר (ויקרא י"א י"ג) ולא תטמאו בהם ונטמתם בם, אל תקרי ונטמאתם, אלא ונטמטם".

היאך ניתן להוכיח, האם מהני יום הכפורים לטהר טמטום ד'מאכלות אסורות'.

ו. מצינו פסולים רבים בלולב.

באיזה אופנים ניתן להכשיר לולב שהיה פסול לגמרי מעיקרו, רק ע"י 'מעשה'.

ז. "...אבל בערבה והדס מוסיף בה כל מה שירצה, ...והמדקדקים אינם מוסיפים על שתי ערבות ושלשה הדסים עבות" (שו"ע תרנ"א סט"ו).

היכן בכל זאת מצינו בדברי רבותינו, שיש שנהגו להרבות בהדסים (במנין מסויים).

לע"נ המשגיח הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה ב"ר יצחק אריה זצ"ל נלב"ע כ"א אלול תשס"ז
ובנו הרה"ג ר' שמעון יהודה זצ"ל נלב"ע כ"ה אלול תשנ"ט

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, כיצד לומר בסליחות לשון הפיוטים 'בזעקם בעוד ליל' ו'שחר קמתי לך'[1] וכיו"ב, כשאומר סליחות לאחר שהאיר היום.

להזהר מ'מיחזי כשיקרא' בנוסח התפילה

א] הנה בכל ימות השנה צריך ליזהר בעומדו בתפילה, שלא יאמר דבר אשר מיחזי כשיקרא[2], עד שאחז"ל בברכות (י"ד ב', ע"ש בתוס' ד"ה ומנח) דהקורא ק"ש בלא תפילין כמעיד עדות שקר, הואיל ומזכיר חיוב הנחת תפילין ואינו מניח[3].

זהירות מיוחדת בתפילות הימים הנוראים

אכן ביותר צריך ליזהר בימים הנוראים, שאפילו **משמעות** בלתי הגונה לא תהא נשמעת ממנו, כמ"ש במ"ב סי' תקפ"ב סקט"ז, "[זכרנו] לְחיים יאמר בשָׁבא תחת המלמ"ד, ולא יאמר בפת"ח, דלא לישתמע 'לַאחיים', כלומר 'לא חיים', **ובימים האלו שהם ימי הדין** צריך לדקדק ולפרט היטב תפלתו, אבל בשאר ימות השנה אנו אומרים והעמידנו מלכנו לַחיים, בפתח תחת המלמ"ד, ואין אנו חוששין, לפי שאחר כוונת הלב הן הדברים". ואמנם היה מקום לומר, דדוקא בזה שהוא בקשה לחיים, שאם אומר באופן שמשמע לא חיים, הוי ח"ו לריעותא, משא"כ בסתם תיבות, גם בימים הנוראים אין ליזהר כ"כ.

ב] ואולם עי' בשו"ע סי' תקצ"א ז', דכתב: "ועקידת יצחק היום לזרעו תזכור. כך היא הנוסחא המפורסמת, והמדקדקים לומר לזרע יעקב תזכור, משנה ממטבע שטבעו חכמים...". וכתב הט"ז שם סק"ג: "אבל בס' זבחי שלמים לבעל הפרדס, ראיתי שכתב לחלוק ע"ז, ואמר, כיון דאשכחן ביבמות דזרע פסול נמי איקרי זרע לענין 'וזרע אין לה', ובתפילה בעינן לפרושי טפי כל מה דאפשר... י"ל לזרעו של יעקב ולא לזרעו, דהזרע מתיחס ליצחק ביעקב, וכן עיקר, וראוי לומר כן". ומבואר דבכל ענין בתפלה צריך לפרש טפי[4].

זהירות בזמן תפלת נעילה, משום לשון החרוז 'היום יפנה'

ג] וביותר, שבנידו"ד דמיירי על אמירת דבר שאינו אמת, הוא מ"כ ח"ו לריעותא, ועי' במ"א סי' תרכ"ג סק"א, שכתב לגבי תפלת נעילה: "אך צריך ליזהר להתחיל בעוד היום גדול, וגם יאמר חרוז היום יפנה וכו' קודם הערב שמש, דאל"כ דובר שקרים לפני ה'".

ובמט"א סי' תקפ"א סי"א, כתב: "וזמן אמירת הסליחות הוא בסוף הלילה סמוך לאור הבוקר, ועכשיו מתאחרין על הרוב עד התחלת עמוד השחר, ומ"מ ביום ראשון משכימין יותר קצת, בכדי שיתכן לשון הפזמון שאומרים בו בזעקתם בעוד ליל, וכן רצה עתירתם בעמדם בלילות".

וב'אלף למטה' שם, מוסיף על כך: "ואם מתחילין קודם עלות השחר, אפילו כשאומרים הפזמון כבר הוא יום, לית לן בה, כיון דעכ"פ זעקו והעתירו בעוד לילה, משא"כ אם לא התחילו עד שהאיר היום, מחזי כשיקרא, וע"ד שכתב הט"ז סי' תרכ"ג, לענין החרוז היום יפנה".ואמנם לגבי אמירת התיבות 'במוצאי מנוחה קדמנוך תחילה', י"ל דגם יום א' בבוקר עדיין נחשב למוצאי מנוחה, משום שהיום הולך אחר הלילה של מוצ"ש, כעין שכתב במ"ב סי' רצ"ט סקי"ז[5].

ד] ועי' במ"ב סי' תרכ"ג סק"ב, שמעתיק דברי המ"א הנ"ל, לענין חרוז ד'היום יפנה' של תפלת נעילה, שצריך לאומרו קודם הערב שמש, ובשעה"צ שם בסק"ו, כתב "ואם נתאחר[6] יאמר היום פנה, השמש בא ופנה", ולכאו' יש ללמוד מזה גם לגבי נידו"ד, שאם אומרים כל הסליחות אחר עלות השחר, יש לשנות קצת הנוסח, באופן שלא יהיה מיחזי כשיקרא ח"ו.

אמירת 'שתשים דמעותינו בנאדך להיות' כשאינו בוכה

ובספר חסידים סי' ר"נ (הביאו הא"ר סי' תקפ"א) כתב לענין הפזמון ה': "ולא יתכן לומר אותו פיוט, אא"כ בכה המתפלל, או שבוכים העם, כדי שלא יהא דובר שקרים לא יכון לנגד עיני, ואיך יאמר יה"ר מלפניך שומע קול בכיות שתשים דמעותינו בנאדך להיות, ולא יתכן אא"כ בכה" [וע"ש ביעלזו חסידים לבעל פלא יועץ. ובעל אפקרסתא דעניא בהגהותיו לס"ח, מציין לשד"ח, והוא באסיפת דינים, מערכת ר"ה סי' ב' אות כ"ו, ע"ש מה שהאריך בזה].

וחזינן אגב אורחא מלשון ה'ספר חסידים', 'או שבוכים העם', דסגי בזה שאחרים בוכים, וכבר יכול הוא לבקש בשבילם, וא"כ כמו"כ נוכל לומר בנידו"ד, שאומר נוסח כזה כשהאחרים הלא השכימו קום.

בכל עניני תפלה יש ליזהר משום 'דובר שקרים לא יכון לנגד עיני'

ה] וראה בס' ניב שפתים (להגר"נ יברוב שליט"א, ח"ב סי' ג' אות ט'), שמביא מכמה מקורות דלאו דוקא בשעת תפלת שמו"ע, או ברכות, שהאדם מדבר בלשון נוכח אל הקב"ה, יש לחוש ל'דובר שקרים לא יכון לנגד עיני', אלא אף גם בשאר עניני התפלה, כדמבואר בחידושי חת"ס ביצה ה' א', ובשו"ת חת"ס ח"ו סי' פ"ו ע"ש.

ו] וראה עוד בס' שיח תפלה (להגר"י טשזנר שליט"א, עמ' תקנ"ט), שכתב: "אכן אומרים בשם הגאון הסטייפלר זצ"ל, שאי"צ לשנות הנוסח [כגון 'בזעקם בעוד ליל' וכיו"ב], כי הלשון הוא כלפי כל ישראל, ויש הרבה אנשים שעדיין קמים לפנות בוקר, ואומרים סליחות בעוד לילה". אמנם כמובן שלא בכל המקומות שנזכר בהם לשון לילה אפשר לפרש בכוונה זו [וראה בשיח תפלה שם, שאזיל ומונה את כל המקומות שיש בהם לשונות, שמי שאומר הסליחות ביום, צריך לשנות, וראה לעיל בהערה 4, ע"ש].

תשובה ל"חילוקא דרבנן"

בתשובה לשאלה, איך ליישב את דרשת חז"ל על הפסוק (דברים כ"ז ח'), "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב", ומפרש"י, "באר היטב. בשבעים לשון", ועי' בסוטה ל"ה ב', דמשמע דכתיבה זו היתה בדוקא עבור אומות העולם. ע"ש דמשמע שיש ענין ללמדם תורה. ומאידך עי' סנהדרין נ"ט א', "ואמר רבי יוחנן, נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר (דברים ל"ג ד'), תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרֻשָׁה, לנו מורשה ולא להם", ומבואר שאסור להם ללמוד תורה.

מצאנו כמה שיטות ליישב שאלה זו. המהר"ץ חיות בסוטה שם, כתב ב' אופנים ליישב: א. "כבר חילקו הפוסקים בין תורה שבע"פ דאסור, אבל תורה שבכתב שרי". ב. "דוקא נקט עכו"ם של אותו הזמן, דלהם הותרה, מטעם שהביא רש"י כאן, שלא יהא להם פתחון פה לומר, לא היה לנו מהיכן ללמוד".

והגרח"א טורצ'ין זצ"ל, בס' מעשה חייא, כתב לתרץ, דניתנה התורה על האבנים, כדי שמתוכה ילמדו הז' מצות, ואמר תירוץ זה לפני מרן הגרי"ז זצ"ל, וקילסו. ואמר הגרי"ז, דזה שהוצרכו לכל התורה, אע"פ שאין למדין אלא לז' מצות, מ"מ צריך את כל התורה בשביל ההיקשים שמהם נלמדים המצוות.

ואולי יש להוסיף שניתנה להם כל התורה, כדי שילמדו כל המדות טובות שניתן ללמוד מכל חלקי תורה שבכתב, שעל המדות גם הם נצטוו, כמ"ש רבינו נסים גאון בהקדמת הש"ס.

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, מה הקשר בין קביעת נוסח מסויים באחד מחלקי התפילה שב'זכרונות' שבמוסף של ר"ה, לנוסח 'ברכת המוציא'.

בשו"ת הריב"ש סי' ל"ח, עמד על הנוסח "ועקידת יצחק לזרעו תזכור" שיש שרצו לומר 'לזרע יעקב', וכותב "ומה שאמרת שזקינך הרב ר' עמרם ז"ל, ציוה לר' שלמה החזן, למחוק אותה הנוסחא המשובשת מספרו, עשה הראוי לרב מובהק וחכם כמוהו, אמר שמואל, עדיין יש לשאול למה נכניס עצמינו בלשון סתום שצריך פלפולים ודרשות[7], ולא נאמר זרע יעקב בלא גמגום.

וי"ל מברכותיו של אדם ניכר אם חכם הוא, כמ"ש בברכת המוציא, ובְעל בעור חמץ".

כוונת הריב"ש לגמ' ברכות ל"ח א', "בשלמא אי אמר המוציא, אשמעינן טעמא ואשמעינן דהלכתא כרבנן, אלא דאמר מוציא, מאי קמ"ל", והיינו, דבנוסח המוציא יש חידוש בפשט הפסוק, דאע"פ שהוא בלשון הווה, מ"מ יכול להתפרש גם על לשעבר, שכבר הוציא הלחם, וכדעת רבנן שם שפירשו כן בנוסח המוציא, ואע"פ שגם ב'מוציא' לכו"ע יוצא, מ"מ החכם צריך להשמיע חידוש בהנהגותיו, כל מקום ששייך[8]. ועל יסוד זה נוקט הריב"ש, דגם בתפלת ר"ה יש להעדיף לנקוט בנוסח 'ועקידת יצחק לזרעו תזכור', מאשר 'לזרעו של יעקב', שבכך שאומר בלשון סתום, הוא יותר חידוש, שמונח בזה כוונה על זרעו של יעקב, אף שלא נתפרש מפורש.

ויעויין ב'אורחות חיים החדש' סי' תקצ"א אות ס' שמעיר, "דלפמ"ש הט"ז סימן תקפ"ב סוסק"ב, דבימי הדין יש לדקדק יותר לומר לשון מבורר יש לפקפק בסברא זו".

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, בהא דנחלקו רבותינו בטעם 'מיתת בני אהרן', אם משום שהורו הלכה בפני משה רבן, או מפני שנכנסו שתויי יין למשכן (עי' ויק"ר י"ב א', כ' ו', תנחומא אחרי מות ו', ורש"י ויקרא י' ב'), היאך ניתן לכאורה להכריע במחלוקת זו ע"פ פרשתינו.

הנה נאמר בפרשתינו (כ"ט ה'), לגבי אותם ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, "לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם", ולפי פשוטו של מקרא משמע, שאכן לא היה לישראל לחם ויין במדבר, אלא היו נזונים לחם שמים, ובו היו טועמים כל שאר דברים, וא"כ יש להקשות לכאורה, כיצד נכנסו בני אהרן 'שתויי יין' למקדש, דמהיכן היה להם יין, ולכאורה יהא ניתן להוכיח ממקרא זה, כמ"ד דמתו משום שהורו הלכה בפני משה, ולא משום שהיו שתויי יין.

ובדומה לזה יש להקשות עוד, דהנה נחלקו תנאים בזבחים (קי"א א'), אם היו מקריבין 'נְסָכים' במדבר, דאיתא שם, "... לדברי רבי ישמעאל לא קרבו נסכים במדבר, ולדברי ר"ע קרבו נסכים במדבר", ולכאורה ממקרא הנ"ל יש להוכיח כדעת ר' ישמעאל, דאי כר"ע, מהיכן היה מצוי להם יין במדבר, ואם היה מצוי להם, ודאי היו גם שותים ממנו בסתם, ומשמעות הכתוב שלא שתו יין כל אותם מ' שנה.

והנה הרמב"ן בפרשתינו כאן כתב, "לחם לא אכלתם וגו'. ...ואין טעמו שלא אכלו לחם כלל וכו', כי בקצת העתים היה לישראל במדבר לחם, כמו שכתוב (לעיל ב' כ"ח), אכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי... (ושם כ"ט), כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בעָר. ורבותינו (יומא ע"ה ב') הזכירו דברים שתגרי אומות העולם מביאים להם במדבר".

ולפי דברי הרמב"ן אלו, מבואר שאין כוונת הפסוק כפשוטו, כי אמנם מצד שהיו במדבר, באמת לא היה מצוי להם דברים אלו, אבל כאשר היו עוברים בסמוך לגבול ארץ, היו קונים מהם דברים המצויים בישוב. וא"כ לפי"ז ניתן לכאורה לומר, שגם באופן זה היה מצוי להם יין, שקנוהו מהתגרים, שעדיין לא גזרו אז על 'סתם יינם', או שקנו ענבים ועשו מהם יין, ובכך נכנסו בני אהרן שתויי יין למשכן. ובדוחק י"ל שגם היה מצוי להם ענבים מהאומות בכמות כזו אשר הספיקה לעשיית יין להקרבת נסכים לכל מ' שנה שהיו במדבר.

אך בהמשך דברי הרמב"ן מבואר באופן אחר, שאכן כוונת הכתוב כפשוטו, שבאמת לא היה מצוי להם לחם ויין במדבר כלל, והיו נזונים במן בלבד, ומה שמצינו שקנו אוכל

---

1 ב'הליכות שלמה' – תשרי, פ"א אות ג', בהערה, כותב שבלשון זה, כל שקם מוקדם מהרגיל, נקרא אצל בנ"א 'שחר קמתי', ואין בזה חסרון. וראה תשובות והנהגות ח"ד סי' קל"ד.

2 בס' קול יהודה להגר"י צדקה זצ"ל, בפ' כי תבא, מביא את דברי החינוך במצוה תר"ז, בהא דאשה מביאה ביכורים ואינה קוראת הפרשה, לפי שאין יכולה לומר 'האדמה אשר נתתה לי', שהרי א"י לא נתחלקה לנשים, וכותב: "ומן הענין הזה, יש לנו ללמוד בתפלותינו ובתחנונינו לפני השם ב"ה, לדקדק מאוד, ולהזהר בלשון, שאין לומר דבר לפני השי"ת כ"א בדקדוק גדול, וזכור זה בני, ושמרהו" וכותב על כך ב'קול יהודה', 'ומזה אנו למדין בפיוט הסליחות שאומרים... 'העבר חטאתי... וגם את דמעתי שימה בנאדך', כיצד יאמר זה האדם, ואין דמעות בעיניו". וראה להלן אות ד' מש"כ בזה מהספר חסידים.

וממשיך ה'קול יהודה' וכותב: "ועוד בימי הסליחות לפני הודוי אומרים 'רבש"ע, אתודה על עבירות קלות וחמורות בלילה לסוף אשמורות', כיצד יאמר זאת מי שאומר סליחות אחרי שעלה עמוד השחר, וזה כבר לא בלילה? וכן בהמשך 'יום צעקתי בלילה' וכו' 'לילה אקום להודות' ע"כ נראה, אם עלה עמוד השחר, לבטל זאת" (ויש"כ להרב אהרן דיין שליט"א שציין לנו לדבריו).

3 ועי' במ"ב סי' כ"ה סקי"ד, בשם ס' חרדים, "דמזה נלמד כשאומר ואהבת את ה' וגו', יראה להכניס אהבת השי"ת בלבו, שלא יהיה כדובר שקר ח"ו", וראה בחפץ חיים עה"ת, פ' כי תבוא, אודות מה שבעשי"ת אומרים פיוט 'תורה הקדושה התחנני בבקשה', ואמר הח"ח, שלבקש תחינה כזו, יכול רק מי שבמשך השנה החזיק בתורה, אם בלימודו בה, ולכהפ"ח שהחזיק ביד לומדיה, משא"כ אם אינו כן, איך יכול לבקש, וזה קטיגור עליו. ועפ"י מש"כ כאן, נוכל להוסיף, שגם איך פתאום אומר כביכול שהוא מייקר את התורה, ואין פיו ולבו שויון.

4 אכן מנהגינו לומר 'ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור', ועי' במ"ב שם ס"ק י"ב שכתב: "וי"א דאדרבה טפי כל מה שאפשר, וע"כ ינקוט כל אחד לפי מנהג מקומו, דיש לכל אחד על מי לסמוך".

5 ואולי משום כך לא העיר בעל מט"א על נוסח זה.

אמנם בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, אומרים, שאמר בכה"ג לומר 'במוצאי מנוחה קדמוך תחילה', כשהכוונה לשאר ישראל שהשכימו קום.

בדומה לזה כתב ב'סליחות מפורשות' (מהרה"ג רח"צ פנט שליט"א) בהערה לפזמון הנ"ל, בשם מו"ר הגרש"ז ברודא זצ"ל, דהנוהגין לומר הסליחות באשמורת הבוקר, טוב שיאמרו 'ממוצאי מנוחה', כלומר, ממוצ"ש יש כבר קהילות שהתחילו לומר סליחות, וכן להלן יאמרו 'מבעוד ליל'.

6 וקצ"ע, למה לא נאמר, דכיון שהתחיל ביום, הכל נגרר אחר ההתחלה, כמו שי"א לענין ברכת כהנים בנעילה אחר השקיעה, עשו"ת התעוררות תשובה או"ח סי' רס"ט.

7 דהיינו שבזרע יצחק אין עָשָׂו בכלל, כמש"כ המפרש בנדרים ל"א א', והגם דבקידושין י"ח א' איתא, דעשו נחשב לישראל מומר, וראה מש"כ בהגדש"פ מבית לוי ח"ב עמ' פ"ח, בשם הגרי"ז.

8 הראי"ש בפ"ק דפסחים סי' י', כותב, דהטעם שמברכין 'על ביעור חמץ', ולא 'לבער חמץ', "אע"ג דלבער כו"ע מודו, ובעל ביעור פליגי, משום דאמר במס' ברכות (נ' א'), מברכותיו של אדם ניכר שת"ח הוא, ויודע דעל ביעור נמי להבא משמע, כדאמר בפ' כיצד מברכין וכו', בשלמא אי אמר לן המוציא, אמר לן טעמא ואשמעינן הלכתא, אלא אמר מוציא, מאי קמ"ל, במוציא כו"ע לא פליגי. אלמא שצריך להשמיענו חידוש בברכותיו".

ויפה העירנו הרב ש. כהן שליט"א, שלא רק בנוסח ברכות מצינו כן, אלא גם בחידוש דין, כמ"ש הט"ז ברס"י תרמ"ז, בשם הרא"ש, שהעיד על רבותיו, שלא ראה שנזהרים ליקח בדוקא 'ערבי נחל', כי פירשו הכוונה למין הגדל בנחל. ומקשה הט"ז, "דעכ"פ היה להם לצאת ידי רוב הפוסקים, ולא לסמוך על חידוש זה". ומתרץ: "וג"ל דהוא כענין שמצינו בפ' כיצד מברכין, לענין ברכת המוציא, דאע"פ שאם אמר מוציא הוא עדיף, מ"מ י"ל המוציא, ולהראות חידוש, כמ"ש הרא"ש בפ"ק דפסחים, לענין ברכת על ביעור חמץ, שיש לאדם להראות חידוש בברכותיו, וה"נ טפי ניחא להראות חידוש, וליקח אפילו שלא מן הנחל" [וכ"כ להקל עפ"ז במ"ב שם סק"ג, ועי' במחצה"ש שכתב: "מ"מ לא הקפידו ליטול דוקא מ[ערבה ח]גדל בהרים ובעל, ואם בא לידם מהגדל על הנחל, ג"כ היו לוקחים, דדי בזה שאין מקפידים בין יהיה של נחל או של בעל".

9 ויתכן אמנם שבזה גופא נחלקו ב' השיטות בענין בני אהרן, בב' צדדי הרמב"ן' הללו, וכן הפלוגתא לענין נסכים.

10 ועיי"ש בגליון הש"ס שהעיר מהא דיומא הנ"ל, דנחלקו אם נהפך המן לטעם בלבד, או גם לטעמו וממשו של דבר. ולכאו' למ"ד דנהפך רק לטעמו, צ"ל דהא דאמר ר' נחמן בברכות (שם), דמשה תיקן להם לישראל ברכת הזן על המן, אע"פ דלענין ברכות אין מברכין על 'טעם כעיקר', וע"כ דס"ל לר' נחמן כמ"ד ביומא שם דנהפך לטעמו וממשו.

ואמנם זהו לגבי ברכות, אבל לגבי דין שתויי יין, לכאו' סגי בטעם כעיקר, דומיא דנזיר, דממנו ילפינן דין טעם כעיקר. וא"כ שמא ה"ה לגבי נסכים. א"נ דמ"ד דקרבו נסכים במדבר, וכן מ"ד דשתויי יין נכנסו, סבירא להו כמ"ד דהיה נהפך לטעמו וממשו.

11 ולפי"ז יתכן דבאמת קידשו במדבר על היין, והיינו שהיו מחשבין קודם השבת על חלק מהמן או מי הבאר שיהפך ליין, כשם שהיו מחשבין על אפיה ובישול קודם השבת, כדכתיב בפ' בשלח ט"ז כ"ג, וכמבואר בדעת זקנים שם, דאפשר לפרש כוונת הכתוב שלא ע"י אפיה ובישול ממש, רק ע"י מחשבה.

ועי' מה שכתב בזה בדרך שיחה ח"ב עמ' רט"ז. וגם הביא שם ממה שאמר מרן החזו"א זצ"ל, דאם אין לו פת לסעודה, יכול לצאת בפירות, שזה נחשב סעודתו, והביא הגרח"ק שליט"א שייעתא לזה ממה שמצינו למחוק אותה הנוסחא המשובשת מספרו, עשה הראוי לרב מובהק וחכם כמוהו, אמר שמואל, עדיין יש לשאול למה נכניס עצמינו בלשון סתום שצריך פלפולים ודרשות[7], ולא נאמר זרע יעקב בלא גמגום.

וי"ל מברכותיו של אדם ניכר אם חכם הוא, כמ"ש בברכת המוציא, ובְעל בעור חמץ".

כוונת הריב"ש לגמ' ברכות ל"ח א', "בשלמא אי אמר המוציא, אשמעינן טעמא ואשמעינן דהלכתא כרבנן, אלא דאמר מוציא, מאי קמ"ל", והיינו, דבנוסח המוציא יש חידוש בפשט הפסוק, דאע"פ שהוא בלשון הווה, מ"מ יכול להתפרש גם על לשעבר, שכבר הוציא הלחם, וכדעת רבנן שם שפירשו כן בנוסח המוציא, ואע"פ שגם ב'מוציא' לכו"ע יוצא, מ"מ החכם צריך להשמיע חידוש בהנהגותיו, כל מקום ששייך[8]. ועל יסוד זה נוקט הריב"ש, דגם בתפלת ר"ה יש להעדיף לנקוט בנוסח 'ועקידת יצחק לזרעו תזכור', מאשר 'לזרעו של יעקב', שבכך שאומר בלשון סתום, הוא יותר חידוש, שמונח בזה כוונה על זרעו של יעקב, אף שלא נתפרש מפורש.

ויעויין ב'אורחות חיים החדש' סי' תקצ"א אות ס' שמעיר, "דלפמ"ש הט"ז סימן תקפ"ב סוסק"ב, דבימי הדין יש לדקדק יותר לומר לשון מבורר יש לפקפק בסברא זו".

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, בהא דנחלקו רבותינו בטעם 'מיתת בני אהרן', אם משום שהורו הלכה בפני משה רבן, או מפני שנכנסו שתויי יין למשכן (עי' ויק"ר י"ב א', כ' ו', תנחומא אחרי מות ו', ורש"י ויקרא י' ב'), היאך ניתן לכאורה להכריע במחלוקת זו ע"פ פרשתינו.

הנה נאמר בפרשתינו (כ"ט ה'), לגבי אותם ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, "לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם", ולפי פשוטו של מקרא משמע, שאכן לא היה לישראל לחם ויין במדבר, אלא היו נזונים לחם שמים, ובו היו טועמים כל שאר דברים, וא"כ יש להקשות לכאורה, כיצד נכנסו בני אהרן 'שתויי יין' למקדש, דמהיכן היה להם יין, ולכאורה יהא ניתן להוכיח ממקרא זה, כמ"ד דמתו משום שהורו הלכה בפני משה, ולא משום שהיו שתויי יין.

ובדומה לזה יש להקשות עוד, דהנה נחלקו תנאים בזבחים (קי"א א'), אם היו מקריבין 'נְסָכים' במדבר, דאיתא שם, "... לדברי רבי ישמעאל לא קרבו נסכים במדבר, ולדברי ר"ע קרבו נסכים במדבר", ולכאורה ממקרא הנ"ל יש להוכיח כדעת ר' ישמעאל, דאי כר"ע, מהיכן היה מצוי להם יין במדבר, ואם היה מצוי להם, ודאי היו גם שותים ממנו בסתם, ומשמעות הכתוב שלא שתו יין כל אותם מ' שנה.

והנה הרמב"ן בפרשתינו כאן כתב, "לחם לא אכלתם וגו'. ...ואין טעמו שלא אכלו לחם כלל וכו', כי בקצת העתים היה לישראל במדבר לחם, כמו שכתוב (לעיל ב' כ"ח), אכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי... (ושם כ"ט), כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בעָר. ורבותינו (יומא ע"ה ב') הזכירו דברים שתגרי אומות העולם מביאים להם במדבר".

ולפי דברי הרמב"ן אלו, מבואר שאין כוונת הפסוק כפשוטו, כי אמנם מצד שהיו במדבר, באמת לא היה מצוי להם דברים אלו, אבל כאשר היו עוברים בסמוך לגבול ארץ, היו קונים מהם דברים המצויים בישוב. וא"כ לפי"ז ניתן לכאורה לומר, שגם באופן זה היה מצוי להם יין, שקנוהו מהתגרים, שעדיין לא גזרו אז על 'סתם יינם', או שקנו ענבים ועשו מהם יין, ובכך נכנסו בני אהרן שתויי יין למשכן. ובדוחק י"ל שגם היה מצוי להם ענבים מהאומות בכמות כזו אשר הספיקה לעשיית יין להקרבת נסכים לכל מ' שנה שהיו במדבר.

אך בהמשך דברי הרמב"ן מבואר באופן אחר, שאכן כוונת הכתוב כפשוטו, שבאמת לא היה מצוי להם לחם ויין במדבר כלל, והיו נזונים במן בלבד, ומה שמצינו שקנו אוכל

מהאומות שעברו אצלם, י"ל שזה היה רק לסוף מ' שנה, כאשר נתקרבו כבר לא"י. ולפי"ז הדרא קושיין, היאך היה מצוי להם יין במדבר?.

ויעויין בגליוני הש"ס למהר"י ענגיל (ברכות מ"ח ב'), שהביא בשם ספר מדרש תלפיות, דמה שמצינו שהיו נדב ואביהוא שתויי יין, היינו ע"י ששתו מי באר וכיוונו לטעם יין, כי כשם שהיו יכולים להרגיש במן איזה טעם שירצו, וכדאיתא ביומא ע"ה א', כך היו טועמין במי הבאר כל טעם משקין שהיו רוצים לטעום, וכדאיתא במכילתא דר"י (יתרו, עה"פ ויחד וגו'), "ר' אלעזר המודעי אומר, בטובת הבאר הכתוב מדבר, אמרו לו (ליתרו), הבאר הזה שנתן לנו המקום, אנו טועמין בו טעם יין ישן, טעם יין חדש, טעם חלב וכו'".

ולפי"ז אמנם מיושב לגבי נדב ואביהוא[10], אבל לגבי נסכים, קשה לומר שהיו מביאים ג"כ ממי באר, שכן גם אם מי הבאר נחשבו למי שטועם אותם, כמו יין, יתכן שהיה זה רק בשעה שהכניסו היין לפיהם, לאחר שכיוונו שיהא לטעם יין, שאז היה נרגש כטעם יין בהנאת החיך, וכל זה לא שייך לכאורה לגבי נסכים, והרי לא הוכשרו מי באר ליקרב במקום נסכים של יין.

ואכן יעוין במושב זקנים פ' בהעלותך ("א ח'), דמבואר דבר חידוש, דבאמת המן היה מתהפך כרצונם עוד קודם האכילה, על פי דיבורו של האדם, ולכן בשבת היה אסור לחשוב על המן שיהפך לתבשיל, ומשום דחשיב כעין מתקן, עיי"ש[11].

ולפי"ז אפשר דמיושב גם לענין הקרבת נסכים, דע"י הדיבור היו נהפכין מי הבאר ליין בעין, ואינו ענין לטעימת החיך בלבד, ותו לא קשיא למ"ד דקרבו נסכים במדבר.

ועי' עוד בגליוני הש"ס שם, מה שהביא מהזוהר בזה, וכן מה שכתב לענין לחם הפנים במדבר.

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "אשר [בן יעקב]".

דמות הקשורה: "וְאֵלֶּה יַעֲמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל רְאוּבֵן גָּד **וְאָשֵׁר** וּזְבוּלֻן דָּן וְנַפְתָּלִי". דברים כ"ז י"ג.

בשביעית ממני לאחי מזונותיהם – שבשנת השמיטה משדותיו של אשר שהיו מופקרות, היו לכל ישראל מזונות.

שבשנת השמיטה היו לכל ישראל מזונות משדותיו המופקרים של אשר, כדאיתא בספרי ברכה שנ"ה, "דבר אחר, יהי רצוי אחיו, אין בכל הארצות שמשמטת בשביעית כארצו של אשר", וכעי"ז איתא בתוספת בתרגום יונתן עה"פ (דברים ל"ג כ"ד), "וּלְאָשֵׁר אֲמַר בָּרוּךְ מִבָּנִים אֶשֶׁר יְהֵי רְצוּי אֲחָיו וְטָבֵל בְּשֶׁמֶן רַגְלוֹ", "וּלְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר בְּרִיךְ מֹשֶׁה נְבִיָא דַה' וַאֲמַר, בְּרִיךְ הוּא מִבְּנַיָא דְיַעֲקֹב אֲשֶׁר, יְהֵי מְרַעֵי לְאָחוֹי וּמְסַפֵּק לְהוֹן מְזוֹנֵי בְּשֶׁנֵי שְׁמִיטָתָא... (תרגום ע"פ כתר יונתן: ולשבט של אשר ברך משה נביא של ה' ויאמר, ברוך הוא מבנים של יעקב אשר, יהיה רצוי לאחיו ומספק להם מזון בשנות שמיטה)".

וחז"ל הפליגו בשפע המיוחד שהיה לו לאשר בשדותיו, שמהם ניתן להבין שלאחר הניסים הגלויים שהיו לו בריבוי פירותיו, היה זה בדרך הטבע שכל ישראל הסתפקו משדותיו המופקרות בשמיטה, כדאיתא בספרי שם, וכעי"ז במנחות פ"ה ב' (בשינויים והוספות קלים, ורש"י עה"פ ציין לזה), "וטובל בשמן רגלו. מלמד שארצו של אשר מושכת שמן כמעין. מעשה שנצטפצפו (שנצטרכו) אנשי לודקיא בשמן, ומינו להם פולימוטוס (שליח[12]) אחד, אמרו לו לך וקח לנו שמן במאה ריבוא. הלך לו לצור[13], אמר להם שמן במאה ריבוא אני צריך. אמרו לו לך לגוש חלב. הלך לו לגוש חלב, אמר להם שמן במאה ריבוא אני צריך, אמרו לו לך אצל פלוני, הלך לביתו ולא מצאו, אמרו לו הרי הוא בשדה. הלך ומצאו שעוזק (מעדר[14]) תחת הזית, אמר לו שמן במאה ריבוא אני צריך, אמר לו המתן עד שאגמור את הזית. משגמר את הזית ונטל את כליו והיה ממשמש ובא, אמר פומליטוס, איפשר שיש לזה שמן במאה ריבוא, דומה שצחקו בי יהודים. כיון שבא לביתו, קרא לשפחתו, אמר לה בואי ורחצי את רגלינו. מלאת ספל שמן ורחצה רגליהם, לקיים מה שנאמר וטובל בשמן רגלו. נתן לפניו לחם ואכל ושתה, לאחר שאכל ושתה, עמד ומדד לו שמן במאה ריבוא. אמר לו רצונך שוב, אמר לו אין לי מעות. אמר לו טול ואני אבוא עמך ואטול את מעותיי. עמד ומדד לו שמן בשמונה עשרה ריבוא. אמרו, לא הניח אדם זה לא גמל ולא חמור בארץ ישראל שלא משכו עמו. הכירו אנשי לודקיא וקדמו לפניו שלשת מילים, וקילסו לפניו קילוס גדול. אמר להם לא תקלסו לי קילוס זה, אלא לאדם זה שהכל שלו, ולא עוד אלא שאני חייב לו שמונה עשרה ריבוא, לקיים מה שנאמר[15] (משלי י"ג ז'), יֵשׁ מִתְעַשֵּׁר וְאֵין כֹּל מִתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רָב".

וזכיתי שמרובים היו בני מבניהם – שבני של אשר היו מרובים מכל בני אחיו.

שבני אשר היו המרובים מכל בני שאר השבטים, כדאיתא בספרי ברכה שנ"ה, "ברוך מבנים אשר. אין לך בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר". ויעויין בפרש"י עה"פ (דברים ל"ג כ"ד), "ברוך מבנים אשר. ראיתי בספרי אין לך בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר, ואיני יודע כיצד[16]".

וכתב ע"כ הרמב"ן שם, "והנה רבותינו נתכוונו לפרש 'ברוך מבנים', שיהיה מבורך בבנים רבים שיוליד, כמ"ם (שם י"ג), מְבֹרָכָת ה' אַרְצוֹ מֶמֶגֶד שָׁמַיִם מָטָל, ולכך אמרו שכל שאר השבטים ברך אותם בגבורה או בנחלתם, ואָשר לבדו נתברך בבנים. וגרסת הנוסחאות שלנו בספרי, אין לך שנתברך בבנים כאשר. אבל קיום הברכה הזאת לא נתבאר.

ואולי היא ממה שכתוב בדה"י (א' ז' מ'), כָּל אֵלֶּה בְּנֵי אָשֵׁר רָאשֵׁי בֵית הָאָבוֹת גִּבּוֹרֵי חַיִל רָאשֵׁי הַנְּשִׂיאִים וְהִתְיַחֵשָׂם בַּצָּבָא בַּמִּלְחָמָה מִסְפָּרָם אֲנָשִׁים עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף, ולא נאמר שם בשאר השבטים כשבח הזה".

וע"ע ברוקח בראשית מ"ט כ', עמ' שכ"ו, שכתב, "מאשר. מ' יתירה, מ' ראשי אבות יצאו מאשר בדה"י (שם), מה שאין כן בשאר שבטים, ומאשר יצאו למלחמה מ' אלף [כדכתיב שם ב"ב ל"ז, 'וּמֵאֲשֵׁר יוֹצְאֵי צָבָא לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה אַרְבָּעִים אֶלֶף']".

וביאור נוסף בריבוי של בני אשר, מצאנו ברבותינו הראשונים, הרא"ש, ודעת זקנים מבעלי התוספות, שכתבו (לשון הרא"ש), "ומה"ר אליאב הכהן שאמר בשם דודו הר"מ, שלפיכך אמר ברוך מבנים אשר, כי הוא מרובה בבנים במנין דפנחס לפי מנינו דבמדבר סיני יותר מבני שאר אחיו. שהרי במנין דבמדבר סיני (במדבר א' מ"א), תמצא בו מ"א אלף ות"ק, [ו]במנין דפנחס (שם כ"ו מ"ז), תמצא נ"ג אלף וארבע מאות. וזהו שנתברך ביותר משאר אחיו בבנים".

והחזקוני כתב כן בקצר ובתוספת, "ברוך מבנים אשר. פירש רש"י, אין בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר. כלומר שהגדיל חשבונו כל כך האחרון מן הראשון. ואע"פ שגם מנשה נתברך כל כך, ההוא בבניו של יעקב קאמר".

מזרעי נישאו לגדולי הכהנים – שמבנות זרעו של אשר נישאו לגדולי וחשובי הכהנים.

שמבנות זרעו של אשר נישאו לגדולי וחשובי הכהנים, כדאיתא בב"ר ע"א י', "ותאמר לאה באשרי כי אשרוני בנות. לומר אשרי מי שזכה לכך... הה"ד (דהי"א ז' ל' - ל"א), בְּנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחוֹתָם [וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל] הוּא אֲבִי בִרְזוֹת (כתיב, קרי: בִּרְזָיִת). ר' לוי ור' שמעון, ר' לוי אמר שהיו בנותיהם נאים והיו נשואות לכהנים שנמשחו בשמן המשחה, שמן זית...".

וכפרש"י עה"פ (דברים ל"ג כ"ד), "וּלְאָשֵׁר אָמַר בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר יְהִי רְצוּי אֶחָיו וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ", "...דבר אחר, יהי רצוי אחיו, שהיו בנותיו נאות והוא שנאמר (שם) הוּא אֲבִי בִרְזָיִת, שהיו בנותיו נשואות לכהנים גדולים הנמשחים בשמן זית", וכפרש"י בדה"א שם, והוא בסמוך.

והנה אם היו בנותיו נשואות ל'כהנים גדולים', או ל'גדולי הכהנים', והיינו כהנים חשובים, פשטות המדרש שאיירי בכהנים חשובים, שהרי כל כהן נמשח בשמן המשחה לקדושו, אלא שרש"י שינה והוסיף וכתב 'לכהנים גדולים', ולכאורה משמעות דבריו שאכן היו נשואות לכהנים גדולים.

ומהם אף למלכים המשוחים – שמבנות זרעו היו גם שנישאו למלכים שנמשחו בשמן המשחה.

שמבנות אשר היו שאף נישאו למלכים שנמשחו בשמן המשחה, כדאיתא בב"ר ע"א י', "...ר' סימון אמר, שהיו [בנות אשר] נשואות למלכים שנמשחו בשמן זית" (וע"ע לעיל תחילת דברי המדרש).

ויעויין ברש"י בדה"א ז' ל"א, שכתב, "הוא אבי ברזית. שר אותה העיר. ובב"ר, ר' לוי ור' סימון, ר' לוי אומר, שהיו בנותיו נאות ונשואות לכהנים שנמשחו בשמן זית. ר' סימון אומר[17], שהיו בנותיו נאות ונשואות למלכים שנמשחו בשמן המשחה. ולפי שהיו להם שמן הרבה, היו מושחין בו, לכך היו נאות, דהא באשר כתיב וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ, ואמר ר' חנניה, חמין ושמן שסכתני אמי, החזירוני לנערותי".

שנים רבות מנודה הייתי – שאשר היה מנודה שנים רבות, שאחיו נידוהו, ונשאר בנידויו עד שבא משה והתיר לו את הנידוי.

שאשר היה מנודה שנים רבות, למעלה ממאתים ושבעים שנה, מאז מעשה ראובן, וכדלהלן, ועד יומות משה, כשעמד בסוף שנת הארבעים ובירך את ישראל, וחשבון השנים עולה כן, שהרי זמן מה לאחר מעשה ראובן היה מכירת יוסף, כפשטות הפסוקים, וכדאיתא בב"ר פ"ד ל"ט, וכפרש"י בראשית ל"ז כ"ט, שראובן לא היה במכירת יוסף, משום שהיה עסוק בשקו ותעניתו על מעשהו, ומאז מכירת יוסף ועד ירידת יעקב מצרימה היה כ"ב שנה, כדאיתא בסדע"ר ב', ומירידת יעקב מצרימה עד שיצאו ממנה, עברו מאתים ועשר שנה (עי' ב"ר צ"א ב' ועוד הרבה), וברכת משה היה בסוף שנת הארבעים ליציאתם ממצרים, ביום מותו, כמפורש בפרשת ברכה, נמצא שעברו למעלה ממאתים ושבעים שנה.

וע"ע בסמוך דעות נוספות במנין השנים שאשר היה מנודה.

לאחר שדיבת אחי הוצאתי[18] – שאחֵי אשר נידוהו לאחר שהוציא את דיבת ראובן אחיו, שסיפר להם שהוא בלבל יצועי אביו, במעשה דבלהה.

שאשר הוציא את דיבת ראובן אחיו במעשה דבלהה, הנקרא 'מעשה ראובן', ונידוהו אחיו, כדאיתא בספרי ברכה סי' שנ"ה, "דבר אחר, יהי רצוי אחיו, כשעשה ראובן אותו מעשה, הלך אשר וסיפר לאחיו ונזפו בו ואמרו לו כך אתה מדבר באחינו הגדול[19]".

ואיתא בחזקוני, שאשר עמד בנידוי זה שנים רבות עד שבא משה והתיר לו נידויו, "כשעשה ראובן אותו מעשה הלך אשר וספר המעשה לאחיו ונזפוהו[19], אמרו כך אתה מוציא דבה על אחינו הגדול ונדוהו לאשר. בא משה והתיר נדויו. כשם שהיו אומרים למונדה ארור, כך אומרים למתירו ברוּך. ולפי שמנודה היה אסור בתשמיש המטה, אמר מְבָנִים. ולפי שרחקוהו אחיו, אמר יְהִי רְצוּי אֶחָיו, שיקרבוהו. ולפי שמנודה היה אסור בסיכה, ברכו וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ".

אכן בספרי כשמביא את הדברים, מסיים, "וכשהודה ראובן על המעשה, נתרצו לו אחיו [לאשר], לכך נאמר יהי רצוי אחיו", וכן איתא ברוקח עה"פ ע' רפ"ט, ולפי"ז יצא שלא היה אשר בנידוי אלא כעשר שנים, כשנים שעברו מאז מעשה ראובן ועד הודאתו, שהיה לאחר הודאת יהודה, כדאיתא בסוטה ז' ב' ועוד.

ומצאנו טעם נוסף מדוע נידו אַחֵי אשר אותו, מפני שחשדוהו שהוציא דיבתם רעה, שסיפר לבני ביתו שמכרו את יוסף, כדאיתא בבעל הטורים עה"פ, שכותב, "ברוך מבנים אשר. לכך בירכו משה בדברים הללו, לפי שכשמכרו השבטים את יוסף, החרימו שלא יגלו אותו. וסרח בת אשר ידעה במכירתו בנבואה, ואמרו השבטים, מהיכן ידעה אם לא מאביה, דשותא דינוקא או מאבא או אמא, ועמדו ונדוהו. ובא משה רבינו ע"ה להתירו, כי אמר לו מנודה אסור בתשמיש המטה, אמר בָּרוּךְ מִבָּנִים. היו אחיו בדילין ממנו, אמר יְהִי רְצוּי אֶחָיו. היה אסור בסיכה, אמר וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ, שיהא מותר לסוך בשמן. היה אסור בנעילת הסנדל, אמר בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶיךָ".

עוד איתא בספרי שם דרשה אודות אשר, "דבר אחר, יהי רצוי אחיו, כשהיו שבטים מתייחסים, זה אומר שלי היא לויה וזה אומר שלי היא לויה. אמר להם [אשר], אם מראובן הכתוב מייחס, שלי היא לויה, ואם מבנימין הכתוב מייחס, של לוי היא לויה. ריצה את אחיו באותה שעה, לכך נאמר יְהִי רְצוּי אֶחָיו".

בלשון הכתוב דהמן נקרא 'לחם', וגם מצינו דמשה תיקן להם ע"ז ברכת הזן וכנ"ל.

וע"פ זה הביא שם מהגרח"ק שליט"א, דגם מוכח מזה הא דמקדשין על הפת במקום שאין יין מצוי לו, שהרי במדבר היו מקדשים במן, שהוא היה לחם שלהם.

ולפי"ז יתכן לומר, דמהאי טעמא נהגו לעשות כמה דברים בשעת קידוש 'זכר למן', כגון שמכסין הפת, וכן שמביאין לחם משנה, ושפיר י"ל דיש בזה גם זכר למה שהיו מקדשין במדבר על הפת.

ולהאמור י"ל עוד, דגם מה שכתבו הפוסקים (בסי' רע"א), טעם אחר בכיסוי הפת, כדי שלא יראה בושתו, אפשר דגם ענין זה שרשו משום זכר למן, שכן אם באמת במדבר היו מקדשין על הפת, ורק אח"כ כשבאו למקום ישוב, קידשו על היין, א"כ שפיר יש לכסות הפת מפני כן, כי הפת כנגד המן, והלא היה להמן דין קדימה במדבר כל אותם שנים של ירידת המן, שכן לא היה יין מצוי, והרי סתמא לא היה זמן שהיו מקדשין על היין, קודם שקידשו על המן, כיון שרק במדבר נצטוו על השבת במרה (כבסנהדרין נ"ז ב'), וא"כ במדבר כבר לא היה מצוי יין.

ועוד, דהא דילפינן דבעינן זכירה על היין (מדאורייתא או באסמכתא), הוא מקרא ד'זכור את יום השבת', וכדאיתא בפסחים (ק"ו א') ובתוספות שם (ד"ה זוכרהו), דביין מצינו לשון 'זכירה', והלא הך מקרא דזכור וגו' נאמר רק במתן תורה, דבציווי שבת דמרה לא נאמר לשון 'זכירה', וא"כ בהכרח דאם עשו קידוש קודם מתן תורה (משעה שנצטוו על השבת במרה), לכאורה לא קידשו על היין, אלא על הפת שנשאר להם מעוגות מצות ממצרים, ואח"כ על המן שהחל לירד באייר.

12 עי' ברש"י במנחות שם שביאר, "שליח עובד כוכבים".

13 וכתבו התוס' במנחות שם, ד"ה הלך, שאין זה צור המעטירה, שעליה אמר ישעיה בנבואתו (ישעיה כ"ג ח'), "מִי יָעַץ זֹאת עַל צֹר הַמַּעֲטִירָה אֲשֶׁר סֹחֲרֶיהָ שָׂרִים כִּנְעָנֶיהָ נִכְבְּדֵי אָרֶץ", אלא צור אחרת מערי ארץ ישראל. וכתב ע"ז היעב"ץ בהגהותיו, "נ"ב, לא ידעתי מנא ליה זה".

14 יעויין בתוס' במנחות שם, ד"ה עוזק, שיש מפרשים מלשון (ישעיה ה' ב'), "וַיְעַזְּקֵהוּ", הנאמר בפסוק על כרם, והיינו עשיית גדר סביבו, והיינו מגדר סביבות הזתים, וכתבו על כך התוס', שלא יתכן לפרש כן, שהרי כתוב שהוא 'עוזק תחת הזית'. והביאו התוס' את ביאורו של הערוך, שהוא חופר ומשליך אבנים. וע"ע בתוס' שם פ"ד א', ד"ה שומרי ספיחים. וע"ע ביעב"ץ מה שמעיר בדברי התוס'.

15 יעויין במהרש"א במנחות שם, המבאר מה שייך ענין קילוס שיש לשבח לאותו אדם, ומה ענין הפסוק לזה, שודאי שא"א לומר שהקילוס הוא על עשירותו של אותו יהודי, שלא שייך קילוס על עשירות, אלא הקילוס היה על כך "שהיה מראה עצמו כעני לעבוד עבודת שכיר, ויש לו הון רב, ולא קלסו לו שאתם רואים אותי כעשיר, ואין לי כל, שהרי כל זה אינו שלי, ולקיים מידה זו דקאמר שלמה יש מתעשר גו', דגינה מידה זו, ויש מתרושש גו', לשבח מידה זו, וק"ל.

16 וביאור דברי רש"י הוא, שהרי לא יתכן שכוונת הספרי הוא על בניו ממש, שהרי רק ארבעה בנים נמנו בתורה לאשר, כדכתיב (בראשית מ"ו י"ז), "וּבְנֵי אֲשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל", ואילו לשמעון, יהודה, גד ובנימן היו יותר בנים ממנו, ואף לראובן, יששכר ונפתלי היו ארבעה בנים כמותו, שהרי מנין בני השבטים המפורש בפסוקים (שם ט' - כ"ד), הוא: ראובן ארבעה, שמעון ששה, לוי שלשה, יהודה חמשה, יששכר ארבעה, זבולן שלשה, גד שבעה, יוסף שנים, בנימן עשרה, דן אחד ונפתלי ארבעה.

ואף במנין הפקודים בתחילת חומש הפקודים (במדבר א' כ"א - מ"ג), יהודה הוא המרובה מכולם, שהיו לו ארבעה ושבעים אלף ושש מאות, לעומת אשר שהיו לו אחד וארבעים אלף וחמש מאות, שלושים אלף פחות מיהודה, כדכתיב, "פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְחָמֵשׁ מֵאוֹת... פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן תִּשְׁעָה וְחַמִּשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת... פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה גָד חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים... פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יְהוּדָה אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת... פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת... פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה זְבוּלֻן שִׁבְעָה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת... פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמָאתָיִם... פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה בִנְיָמִן חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת... פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה דָן שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת... פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אָשֵׁר אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת... פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה נַפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת", על כן כתב רש"י שאינו יודע כיצד היה אשר המרובה בבנים מכל שבטי ישראל.

17 וקצת צ"ב בדברי רש"י, מדוע בפירושו עה"פ השמיט את דעת ר' סימון אודות נישואי בנותיו למלכים, ורק בפירושו בדה"י כתב כן, ויהודע ביאור בזה נודה לו אם יודיענו, להגדיל תורה ולהאדירה.

18 ויעויין באות"ח עה"פ (במדבר ז' ע"ב), "בְּיוֹם עְשֹׂתִי עָשֹׂר יוֹם נָשִׂיא לְבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן עָכְרָן", שכתב שדברים אלו אודות נידויו של אשר, רמוזים בשם נשיאו, "פגעיאל בן עכרן. ירמוז על פי דבריהם, שאשר הגיד לאחיו שאשר הוא נוזפוהו, וכשהודה ראובן הודו לדברי אשר וקרבוהו, והוא מאמר 'פגעי אל' פירוש 'פגעו אליו אחיו אחר שעברוהו'.

עוד יראה, על דרך אומרו, ברוך מבנים אשר. ואמרו רז"ל, וזה לשונם, אין לך בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר, עד כאן. ומצינו שברכת הבנים תסובב משכונת הקדושה, וזה לך האות, ארון התורה אשר חנה בבית עובד אדום הגיתי וכו' (ברכות ס"ג ב'), והוא מאמר 'פגעי אל', שפגע בו אל, אשר מזה נתברך בבנים...".

19 מה שכתב החזקוני ש'נזפוהו', הכוונה שנידוהו, כדאשכחן בש"ס במקומות רבים, שנזיפה היינו נידוי. וסופו מוכיח כן, שכתב 'בא משה והתיר נדויו'.

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש"י.

אחד משבחיו של הקב"ה שאנו מזכירים בכל יום, שהוא 'משפיל גאים ומגביה שפלים', ובכלל שבח זה הוא מה שאמרה חנה בתפילתה ("א ב' ו' - ז'), "ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל. ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם", שאדם יכול להיות רגע אחד במרומי דרגתו ומעמדו, בריא ושלם, שמח וטוב לבב, גבור ואיש מלחמה, אהוב וחביב גם כל מרעיו, שולט ביד רמה על כל אלו שתחתיו, עשיר ובעל נכסים רבים, ורגע אחר כך בשפל עומק המעמד, חולה ומיוסר, עצוב ובעל נכסים רבים, כל רעיו בגדו בו, וכל אחד שולט בו שלטון ללא מצרים, כאשר הוא עני ואביון וחסר כל. וגם כאשר אדם הגיע חלילה למצב קשה ונורא זה, שבחו של הקב"ה הוא, שברגע הזה יכול לעלותו ולהעפילו למרומי מעלת דרגתו הקודמת, ואף ליותר מהם.

שבח זה של ה', כל מי שרק פוקח את עיניו, רואה זאת בהזדמנויות רבות. גם יהודי האימפריה העות'מאנית בכלל, ויושבי מדינת טורקיה בפרט, זכו לראות חסד זה של ה', כאשר אותם העלה מעומק היגון לרום השמחה, ואת שנואיהם של ישראל הורידו מפסגת גאוותם למעמקי הבושה והחרפה, ולדראון לכל יושביה.

היה זה בתקופת שלטונו של הסולטאן מוחמד השלישי, בה האימפריה העות'מנית השתלטה וכבשה ארצות רבות, ושלטה עליהם שלטון ללא מצרים, כשבכל מדינה ומחוז מינה הסולטאן מושל, שתפקידו היה לגבות את המיסים ואת התוצרת החקלאית שחפצו, ולהעבירם לקושטא הבירה, ולגייס מבין התושבים את כל הראויים לגיוס, עבור הצבא של האימפריה, ומלבד זאת, היה על המושל לתהניג את המחוז את המדינה באופן הגון וראוי, כמסורת הטורקית הידועה, כאשר מפעם לפעם היה עליו לדווח לסולטאן על הנעשה בתחומי שלטונו.

המציאות בה האימפריה היתה בכל עת במצבי מלחמה, מנעה מהסולטאן לעסוק בעניני הפנים, ועל כן הוא מינה את אחד מהשרים הקרובים אליו, את 'מאל עבוד רמאג'ין', ל'זיר' האחראי על כל עניני הפנים ומשפט במדינה וברחבי האימפריה. 'מאל' זה שהיה מהמפקדים הבכירים והאכזריים ביותר של האימפריה, שפיקד על קרבות קשים ונוראים, והביא לסולטאן כבוד והדר, אלא שבאחד הקרבות נפגע ברגליו, וכבר לא יכל לצאת למלחמות, על כן מינהו הסולטאן לשֹר בממלכה, ולאחר מכן העלהו עוד לגדולה ומינהו כאחד משבעת הזיזרים, תואר כבוד גדול באותם הימים.

האמת היא, שבתוכבר ליבו לא חיבב הסולטאן את 'מאל', אלא שהיות והוא היה נחשב כגיבור לאומי, כאחד שהביא נצחונות רבים בקרבות, והיו לו אוהדים לרוב בחבי האימפריה כולה, על כן חשב הסולטאן למנותו בתפקידו החשוב הזה, כדי לגרום לאוהדיו קורת רוח, שיתמכו בו ומשיכו להלחם בעדו ובעד האימפריה כולה.

כידוע, איש מלחמה מעולם לא מפסיק להלחם, ועל כן כשמינו את 'מאל כאחד משבעת הזזיזרים, הציב לעצמו 'מאל מטרה להלחם עליה, והיא להיות ראש הזזיזרים, ועל כן חיפש אחר דרכים לסקל מעל דרכו את ששת הזזיזרים האחרים, ובעלילות כאלו ואחרים שהעליל עליהם לפני הסולטאן, הצליח לגרום לסילוקם של ארבעה זזיזרים, והשנים האחרים גם הם מפחדם הרב מג'מאל, ביקשו מהסולטאן שימנהו כראש הזזיזרים, כך קיוו שג'מאל יטיב עמהם ויקדמם עמו יחדיו למרומי הזזיזרים, שהם יהיו הזזיזרים השניים בדרגתם, על ארבעת הזזיזרים האחרים שמונו.

הסולטאן שראה את התקדמותו של 'מאל שהיתה על ידי שהסיר מעליו על ידי כל מרעיו, בסתר ליבו לא חיבב כלל את 'מאל, אלא פחד ממנו שבאחד מן הימים יחליט למרוד בו ולהעלות על כסאו, וכמסורת הערבית הידועה, שרודפים ושולטים על מי שמפחד מפניו, ומתחברים עם מי שמפחדים ממנו, על כן החליט למצוא חן בעיני 'מאל ולמנותו כראש הזזיזרים, וכשולט על כולם, שעל פיו ישק כל דבר.

כשג'מאל נתמנה לתפקידו זה כראש הזזיזרים, הוא לא נתן לעצמו מנוחה, ולא השיל מעליו את תפקידו כלוחם, אלא בכל עת נלחם על התקדמותו עוד ועוד והוסיף לעצמו תפקידים ושררה לרוב, כוח ועוצמה, עד שהצליח לשרדג את מיניו, מ'ראש הזזיזרים' ל'זיזר הגדול', שהוא כח ושררה רבה עוד יותר, בה הוא קרוב למעמדו של הסולטאן, שרק הכסא מבדיל ביניהם.

ההיררכיה השלטונית באמפריה היתה, שכוחו של הוזיר הראשי, היה גדול, הוא היה ממונה על הוזזיזרים האחרים, לבדוק את מעשיהם ולבקר אם מקיימים את תפקידם כיאות, ובכלל זה היה מיניו על כל השרים ועבדי המלך, ואילו 'זזיר גדול' דרגתו גדולה עוד יותר, שלמבד היותו אחראי על כל כוחות המשטרה והחיילים בבירה ומחוצה לה באופן מוחלט, כשהסולטאן נבצר ממנו מסיבות שונות להוביל את כוחות המלחמה ולהכריע עבורם בכל עניני המלחמה, היה זה הוזיר הגדול שהכריע וקבע בכל זה, ואף היה נחשב כממלא מקום הסולטאן, והרשות בידו להשתמש בחותמו לגזור גזירות ולאשר מלחמות, כך שמלבד הסולטאן לא היה אדם גדול ממנו בכל האימפריה, אלא שיחד עם זאת, כל כוחו של הוזיר הראשי לא הורד מאומה מכוחו וסמכותו של הסולטאן, שהיה בלתי מוגבל במושגים אנושיים, ובכל עת וזמן יכל הסולטאן אף לפטר את הוזיר הגדול ממשרתו הרמה, ואם רצה היה גם מַגלהו או מוציאו להורג, גם בתליה במרכז העיר, אלא שבדרך כלל הסולטאן לא היה עושה זאת בלא 'תירוץ' מספיק, כדי שלא לגרום התמרמרות בין כל אנשי הוזיר, שמתוקף תפקידו היה לו קשר רב עם השרים ובכירי המימשל, ואף היתה לו השפעה גדולה על מפקדי הצבא ודרגים רבים בשלטון, שהתמרמרות זו יכולה להביא בסופה אף למרד של שרים ומפקדי הצבא, שסופו לא ניתן לצפות.

כל אותה עת עברו על האימפריה מלחמות לרוב, השנים היידועות שביניהם, שהיו עבור האימפריה מלחמות קשות, הם, 'מלחמת קרים', שהיתה בין האימפריה יחד עם ברטניה וצרפת, לבין הרוסים, ולמרות שנות המלחמה הרבות, ומאות אלפי החיילים ההרוגים משני הצדדים, לא נסתיימה בהכרעה ברורה ביניהם. ו'מלחמת רוסיה וטורקיה', שבה לחמו רוסיה ורומניה כנגד האימפריה, כאשר במלחמה זו, הכח הצבאי הטורקי ספג מפלות קשות, והרוסים הגיעו כמעט לשערי איסטנבול בירת האימפריה, ורק התערבות הבריטים במלחמה לטובת האימפריה, מנעה את כיבוש איסטנבול.

מצב קשה זה של האימפריה, היטיב עם 'מאל עד מאוד. הסולטאן היה טרוד ראשו ורובו במלחמות ובתוצאותיה, שהיו עבורו אסון חמור, כשבימי מתחילה התפוררות האימפריה העצומה שהחזיקה מעמד ושלטון במשך מאות רבות של שנים, למעלה משש מאות שנה, ובמלחמות היא מאבדת מדינה אחר מדינה, או מחמת הכשלונות של המלחמה או מחמת שהיא צריך לתת בתמורה לאלו שתמכו בו במלחמות, ומלבד זאת ההמון הטורקי שכאב את הכשלונות חיפש את המטרה להטיח בה את כשלונותיהם, והסולטאן חשש שזהם גם זה יופנה כלפיו, ועל כן שמח שג'מאל מטפל בכל עניני הפנים של השלטון, ודואג להשקיט את הסערות המתעוררות.

כל תקופת התפוררות המסורית של ג'מאל, הוא חש שיש וזיר אחר העומד בדרכו, היה זה הוזיר פאשה אסמאעיל, שהיה החשוב שבין הוזזירים עד שג'מאל נתמנה לתפקידו, והוא היה זה שהיה אמור לקבל את המינוי של ראש הוזזירים, אלא שהיה פיקח מספיק בכדי לא לעמוד בדרכו של 'מאל, היכול למצא איזו עלילה לטפול עליו שמחמתה יסירו את ראשו מעליו. אלא שלמרות זאת, בכל עת חש ג'מאל מאוים מפאשה, וחשש שהוא ממתין למעידתו ולתפוס את מקומו.

במיוחד, שכשם שבעניני ממון אמרו חז"ל, שכל מי שיש לו מנה רוצה מאתים, ומי שיש לו אלף רוצה אלפים, שמשמעותם איא שלבעל המנה חסר רק מנה נוספת ואילו לבעל האלף חסר אלפיה שלמה, כך גם בעניני כבוד, שככל שיש לאדם יותר כבוד, כך חסר לו עוד ועוד כבוד כנגד שיעור כל הכבוד שכבר יש לו, ועל כן הרגיש ג'מאל, שכל הכבוד שיש לו אינו שווה לו, בכל עת שהוא רואה את פאשה היושב במקומו ובמעמדו הבכיר, כאשר בדמיונו הוא מחשב שבעת שיתפטר מפאשה, כל הכבוד והמעמד של פאשה יעבור אליו ויתווסף לכבוד הרב והעצום שיש לו.

המפלה האחרונה של האימפריה, ואיבודם של שטחים עצומים, כאשר מדינות רבות במיוחד באירופה שהתחררו מעול הכיבוש של האימפריה הטורקית, קוראי עצאמאות, גרמו לסערת רוחות רבה בקרב הציבור הטורקי, ומצב זה היה מועד לפורענות של מרידה, ומחמת כל הסיבות יחדיו, היה הסולטאן סר זועף במיוחד, וחיפש אחר מי שיוכל להטיל עליו את כל האשמה, ולהעניישו על כך קשות.

עבור 'מאל לא היה זמן טוב מזה, הוא רק צריך רעיון מדוע פאשה אפשר בכל המצב, ובוא יהיה ה'שעיר לעזאזל', שעליו יטילו את כל האשמה. הוא הרגיש בזמן בכל מדינה, ובמיוחד בזמני מלחמה, הוא לתפוס אדם שהוא מרגל המרגל עבור האויבים, ובמיוחד אם הוא מבני הארץ וחשוביה, וקיבל אף מעמד נכבד ושררה, ובכל זאת הוא מרגל עבור האויבים, הוא נחשב לבגדה ביותר, ועונשו מחמורים שיש, לו ולכל בני משפחתו. דברים אלו ידע ג'מאל, ועל כן חיפש אחר רעיון איך למצוא עילה לעילה על פאשה, שהוא מרגל של הרוסים שנואי האימפריה כולה.

באחד מן הימים עלה לג'מאל רעיון מבריק, נודע לו כי פאשה נסע בציווי הסולטאן לשליחות מסוימת לתקופה של כמה שבועות, ומחמת כן גם בני בתיו הלכו עמו, כך שבימים אלו ביתו רק מכל תושביו. ג'מאל דאג שאחד מאנשיו יחדור לביתו של פאשה, יטמון מאחורי אחד הוילונות 'טומאה' של שתי יערב, וניחח שם חומר צבאי סודי לא הצבאות ועל דרכי המלחמה, ויוסיף לכך עוד מסמכים שונים ברוסית, שיהיו מוחבאים במקומות מחבוא שיונחן למצאם בחיפוש מדוקדק, כך שבחיפוש טוב של המשטרה החשאית ימצאו כבר את החומר המפליל.

ביומים לפני הזמן הצפוי להגעתו של פאשה, הזעיק ג'מאל אליו את מפקד המשטרה, והודיע לו שכעת קיבל הודעה סודית על כך שפאשה משמש כמרגל נתעב של המנולים הרוסים. והוסיף ואמר, שהיות ומדובר באחד השרים המקורבים ביותר של הסולטאן, על כן אין לפרוץ לביתו בקול רעש גדול באמצע היום, כי אולי הכל זה רק טעות או עלילה, אלא לחפש אחר זמן שבני הבית לא יהיו בתוכו, ולשלוח קבוצת שוטרים מאומנת בלדיקות מסוג זה, כאשר מפני רגישותה אתה אישית מפקד על בדיקה זו, ואם יתברר שאין כל ממצע מחשיד, יש להשיב הכל למקומו, באופן שלא ידע על הבדיקה, אבל אם ימצאו ממצאים מפלילים, עליו להעביר בעצמו את הידיעה עם הממצאים לידי הסולטאן.

באותו ערב שהגיע לסולטאן הידיעה כי האמפראיה נכשלה בקרב נוסף אי שם בגבול הרחוק, ועוד חבל ארץ נלקח מהם, רוחו סערה עד מאוד, אך כשמפקד המשטרה נכנס אליו עם המידע המפליל אודות פאשה, והראה לו את החומר הצבאי שהיה במשרדו, חומר שכלל לא אמור להגיע לידיו, וכן אם הכתבוויותיו עם הרוסים, אדמו פניו ובערה חמתו, וצעק 'בוגד נתעב', יש להסיר את ראשו. אך כשהמפקד הוסיף והראה לו את הטומאה שמצאו מוסתרת בביתו, הוסיף הסולטאן וצעק, 'גם בוגד וגם כופר', ומיד הורה למפקד המשטרה, כשהוא מטיל עליו לכך אחריות אישית, שעד זריחת החמה פאשה וכל משפחתו יהיו תלויים בשורה אחת במקום המיועד לכך, וכל רכושו יולאם.

המפקד שידע שאם לא יעשה כדברי הסולטאן, גם הוא יהיה תלוי באותה שורה, מיהר לבצע את הדברים, ובעוד פאשה בדרכו לשלוח לביתו משליחותו, תפוסהו השוטרים ומסרוהו לתליינים, ותוך שעה קלה היה תלוי יחד עם בני ביתו, למען ישמעו ויראו, וכל רכושו הולאם, וסיפורו המלא של בגידתו וכפירתו בדת האיסלאם ומציאת הצלם מוחבא בפינת חדר משרדו, הופץ ונתפרסם אצל כולם, כאשר חיילי הסולטאן נתנו לכל מי שחפץ להכנס לביתו ולראות את המקום בו תפסו את הצלם בחדרו, ואכן אלפים רבים 'עלו לרגל' לראות את אותו מקום, כך שהיה לטורקים על מי לשחרר את כעס הכשלון במלחמה, ורוחות הסערה שהיו ברחובות נפשו ונרגעו.

כעת חשב ג'מאל שימצא מנוחה לנפשו, כאשר שנוא שנאו אינו עומד כנגד עינו בכל עת, ובמיוחד שמאותו יום ואילך קרו עוד ועוד בעיני הסולטאן, מה גם שנודע לסולטאן כי ג'מאל היה זה שהביא את המידע המפליל אודות פאשה הבוגד השפל, ובעקבות כל קיבל את בתו הגדולה והמפואר של פאשה, שהצטרף לעשרות בתיו האחוזתיו הרבים. אלא שגם כעת הרגיש ג'מאל בקרבו, שאין לו כלל מנוחה, ולמרות מעמדו העליון שאין כמותו בכל האימפריה, ורק הסולטאן יגדל ממנו, בכל זאת הרגיש בתוכני ליבו הרגשה קשה ונוראה עד מאוד, שכל עוד שלא יהיה בעצמו הסולטאן, לא תנוח רוחו הסוערה, ואין לו כל הנאה מהכבוד והיקר הרב והצעום שהוא מקבל.

באחד הימים חשב ג'מאל שאם יכביד את עולו על היהודים, מלבד המיסים הרבים שיוכל להוסיף לגבות מהם שיירות לכיסו הפרטי, גם יהיה לו הרגשה מיוחדת מאוד, שמצליח לשלוט עליהם כל עוד יהיה, ומאותו יום ואילך, כוזיר הגדול ומשנה למלך הוציא ג'מאל 'פירמנים' בשם המלך החתומים בטבעת המלך על חוקים חדשים לרעת היהודים ופגיעה בהם.

מצבם של היהודים באימפריה כולה כבר שנים רבות לא היה שפיר. כבר מאז ימי הסולטאן 'מוראבט השלישי' נאסר עליהם ללבוש בגדי משי וללכת עם כובעים מסוימים, ואחריו הסולטאן 'מוראט הרביעי' הוסיף להכביד עליהם עוד ועוד, עד שכבר אמרו שהוא החמיר עם היהודים יותר מכל הסולטאנים שעמדו בכל האימפריה במאות השנים האחרונות. במיוחד את היחוס לרעתם באינסבטאל הבירה ובקושטא, ועל כן היו יהודים רבים שעזבו את מקומותיהם אל עבר הערים הפנימיות יותר, בהם הגזרות נאכפו פחות. הגזירות הקשות יחד עם המסים הגבוהים שרוששו את היהודים והכבידו עליהם עד מאוד, הוסיפו להאביס ולהכביד עליהם עוד ועוד עד שכבר כמעט כשל כח הסבל ולא יכלו לעמוד בהם.

תאווה מיוחדת היתה לו לג'מאל, לתפוס יהודי המהלך ברחוב, להכות בו ולהתעולל בו עד אשר תתמוטט מרוב מכות ויגיעים, וכך היה משאירו מתבוסס בדמו. כשמעשיו של ג'מאל המשיכו והתרבו, יחד עם ריבוי הגזירות האכזריות האחרות, וכשילת כח הסבל של היהודים לסבול זאת, חשב רבי מימון הלוי, רבה של איסטנבול, שעליו לעשות מעשה, למען הציל את יהודי האימפרא מידיו של אותו רשע.

באחד מן הימים היה על ג'מאל להכנס אל הסולטאן לדון עמו על כמה מעניני הממלכה. באותו עת גם הגיע לפגישה עם הסולטאן, ידידו משנים רבות של 'מאל, כמאל מג'יט 'מושל דמשק', הידוע לשימצה בשל מעשיו וגזירותיו האכזריות והקשות, שהוזמן לפגישה לפניו. ובשנפגשו השנים במבוא לחדרו של הסולטאן, שוחחו יחד לא הא ולא דא, ובעיקר לעגו ליהודים שבהם הם אוהבים ונהנים להתעולל, ולשמוע את תחנוניהם ולהתעלם מהם בגסות ומתוך צחוק ושמחה.

כשנקרא ראשונה מושל דמשק פנימה אל הסולטאן, עדיין דעתו היתה זחה עליו והוא השיב לסולטאן דבר כשבבת צחוק על שפתותיו. החיוך הלזה של מושל דמשק הרתיח את דמו של הסולטאן, ומיד סימן לאחד מהחיילים העומדים לפניו, שיסיר את ראשו של המושל מעליו. המושל נפל לפני רגלי הסולטאן וביקש על נפשו, תוך כדי שהוא מפאר ומשבח את הסולטאן ומבקש רחמים, אבל כמעשהו של מושל דמשק שהיה גוזר גזירות קשות על יהודי המקום, ולא היה שם את שם ליבו לבייתם ובקשתם, וגם היה מסב את פניו כאומרו שאינו חפץ לשמוע דבר, וחייליו היו מוציאים את האומלל לעשות בו ככל אשר צוה, כך עשה לו גם הסולטאן, שהשיב את פניו כאומרו שאינו חפץ כלל לשמוע את דבריו, ועל החיילים לעשות בו כפי שגזר.

ראות ג'מאל את החיילים הגוררים את מושל דמשק כשהוא זועק ונאשות מפחד הצפוי לו ביעוד שעה קלה, וכשמוע מאחד החיילים בשל מה באה עליו הרעה הזו, שברגע קט הורד מרמורו מעלת תפקידו כמושל דמשק, וכעת הוא מוצא להורג, בהסרת ראשו בסייף כאחרוני הפושעים, פחד נוראי חלחל אל ליבו, והחל הכין את עצמו להכנס לפני הסולטאן, לחזור ולשנן את דבריו, לבל יוציא מפיו דבר שאינו נכון והגון לפני הסולטאן, ולמרות גלדותו ומעמדו הרם, סופו יהיה כסופו של חברו.

בהכנעה רבה ופחד עמוק נכנס ג'מאל אל הסולטאן, כשהוא כורע ומשתחוה ומשבח ומפאר את הסולטאן, ולאחר מכן מסר לפניו את דבריו, ושאלו בדבר המשך הפעולותיו שעליו לעשות למענו. כל אותה עת חשב ג'מאל אודות דבר אחד, שעליו למצוא את הדרך למרוד בסולטאן ולהורגו, ולרשת את מקומו.

ביציאתו של ג'מאל מהסולטאן, הוא שב ושיבח והלל את הסולטאן בפיו, ואף הוסיף לכרוע ולהשתחוות לו, ובדברי חנופה יצא מפנו, כשהוא מקוה שזו תשפע הפעם האחרונה שעליו להשתחוות לסולטאן ולשבחו, ובפנים הבאה שיכנס לחדר זה, יהיה זה כשכבר יתמנה לסולטאן.

הפעולה הראשונה שיעשה כאשר יעלה לשלטון וימנה את עצמו כסולטאן של כל האימפריה, הרהר ג'מאל בליבו, הוא גירוש כל יהודי האימפריה. ולפני שיעלה לשלטון, ינסה למרר להם את חייהם כל אשר יוכל, בגזירות נוספות וקשות שיטיל עליהם, ועוד באותו יום חתם ג'מאל על 'פירמן' חדש, בו הוסיף גזירות נוספות על יהודי טורקיה בפרט וכל יהודי האימפרא בכלל.

כשנודעה גזירותיו החדשות והקשות של ג'מאל על היהודים, היה זה גזירות שנראה לרבים שאי אפשר כלל לעמוד בהם, ועל כן הגיע רבי מימון למסקנא, שאסור לו לחשות במצב זה, ועליו לעשות מעשה. רבי מימון התקדש והתענה כמה ימים, בהם עסק בתורה ועמלה ולאחר מכן עשה 'שאלת חלום', האם 'גזרה היא משמים, ועליהם לקבלה, משעשעי דת יומים, או שיש לנסות להשתדל לבטלה בכל הדרכים שבידם.

למחרת, שיעה קלה לפני עלות השחר, כאשר רבי מימון היה בדרכו אל בית הכנסת, לפתע ניגש אליו אדם שפניו רעולות, ואמר לו, שהוא אחד משדרתיו של ג'מאל, וסיפר מתכון עם עוד שנים מחבריו, שלמחרת, לרגל החגא המתחילה, בה הוא עורך סעודה גדולה לכל השרים בביתו, בה משתתף גם הסולטאן, הוא יבקש לדבר 'דבר סתר' עם הסולטאן בחדר סמוך, וכשהסולטאן יכנס לחדר, יקומו עליו השנים ויראיחוהו נפש, וג'מאל יתפוס את כס הסולטאן. ג'מאל הוסיף ואמר, שלאחר ויתפוס את כס השלטון, מיד יגרש את היהודים מכל האמפרא.

אני אומר את הדברים ל'חכם', אמר אותו זר, מפני אהבתי ליהודים ופחדי שלא יארע להם דבר רע, כתוכניתו של הג'מאל. אלא שאני לא יכול לעשות מאומה בנידון, על כן הרחתי לומר דבר אל 'חכם'.

כשמוע החכם רבי מימון את דברי הזר, הבין שהאות שניתן לו בחלום היה אודות אמיתות דבריו, ועל כן מיד לאחר התפילה שלח את חשובי הקהילה שיסדרו לו פגישה דחופה עם הסולטאן. בפגישה הודיע רבי מימון לסולטאן על דברי הזר, והוסיף וסיפר לו את האות שקיבל משמים על אמיתות דבריו, ועל כן הציע בפניו, שיבדוק ויבחון את הדברים, על ידי שכאשר יבקש מנוכי ג'מאל להכנס לחדר, יתעכב רגע בכניסתו, וישלח לתוכני החדר את אחד משמרתיו כשהוא מצוה עליו לפני זה שעליו ליכנס לתוכני החדר ולומר לו מה בדיוק הוא רואה בחדר, וכמו כן יזהיר את שומריו להיות ערנים לנעשה, ויראה אם אכן יקומו על המשרת שיכנס ויבקשו להורגו, אות ומופת שג'מאל ביקש לרוצחו נפש ולרשת את כסאו. אך אם לא יעשו דבר, יתכן וכל דברי הזר הינם עלילה שפילה.

במלך החגא הגדולה, ניגש ג'מאל אל הסולטאן, כשהוא כורע ומשתחווה לו, ואומר לו שקיבל כעת מידע צבאי דחוף, ועליו להתייעץ עמו בדבר מה לעשות, ועל כן הוא מבקש מכנו להכנס עמו לכמה רגעים ביחידות, בכדי לשוחח עמו על כך. לשמחתו ג'מאל הסולטאן הסכים לדבריו וקם בכדי לייכנס עמו לחדר הסמוך. ג'מאל ניגש ופתח את הדלת רק בפני הסולטאן שיכנס ראשונה, אלא שמשום מה הסולטאן ציוה על משרתו שיכנס ראשונה ומיד כשנכנס נשמעה מתוכני החדר זעקת אימים של המשרת, שעמדו עליו ורצחוהו נפש.

כשראה ג'מאל שתוכניתו כשלה, התבלבל לגמרי, אלא שכהבין שכלתה אליו הרעה, חשב לשלוף את חרבו ולהכות בה את הסולטאן. אבל הסולטאן שהיה מוכן לבאות, ברח לאחור וציוה על חיילי שיתפסו את ג'מאל ובמעמד כל הקהל יורידו לו את ראשו. חלק מהחיילים מילטו את הסולטאן למקום מבטחים, והאחרים נלחמו בכל אנשי ג'מאל שהחלו במרד, ומתוך החגא הגדולה היה שם אבל ובכי רב לג'מאל וכל אנשיו, ורווח והצלה עמד ליהודים.

הסולטאן שהרגיש עצוך להשיב לחכם רבי מימון על שהציל את חייו, קרא לו והודה לו על כך, ולבקשתו של רבי מימון, במעמד זה ביטל הרבה מהגזירות הקשות שג'מאל גזר עליהם, והוסיף ואמר, שהוא ממנה אותו כ'יועץ הסולטאן' ואף נותן לו זכות לבחור לעצמו את אחד מהבתים שהיו לג'מאל, בתורת מתנה עד שהציל.

רבי מימון חשם רבי מימון את דברי הזזר, הבין שהאות שניתן לו בחלום היה אודות אמיתות דבריו, ועל כן מיד לאחר התפילה שלח את חשובי הקהילה שיסדרו לו פגישה דחופה עם הסולטאן. בפגישה הודיע רבי מימון לסולטאן על דברי הזזר, והוסיף וסיפר לו את האות שקיבל משמים על אמיתות דבריו, ועל כן הציע בפניו, שיבדוק ויבחון את הדברים, על ידי שכאשר יבקש מנוכי ג'מאל להכנס לחדר, יתעכב רגע בכניסתו, וישלח לתוכני החדר את אחד משמרתיו כשהוא מצוה עליו לפני זה שעליו לייכנס לתוכני החדר ולומר לו מה בדיוק הוא רואה בחדר, וכמו כן יזהיר את שומריו להיות ערנים לנעשה, ויראה אם אכן יקומו על המשרת שיכנס ויבקשו להורגו, אות ומופת שג'מאל ביקש לרוצחו נפש ולרשת את כסאו. אך אם לא יעשו דבר, יתכן וכל דברי הזזר הינם עלילה שפילה.

במלך החגא הגדולה, ניגש ג'מאל אל הסולטאן, כשהוא כורע ומשתחווה לו, ואומר לו שקיבל כעת מידע צבאי דחוף, ועליו להתייעץ עמו בדבר מה לעשות, ועל כן הוא מבקש מכנו להכנס עמו לכמה רגעים ביחידות, בכדי לשוחח עמו על כך. לשמחתו ג'מאל הסולטאן הסכים לדבריו וקם בכדי לייכנס עמו לחדר הסמוך. ג'מאל ניגש ופתח את הדלת רק בפני הסולטאן שיכנס ראשונה, אלא שמשום מה הסולטאן ציוה על משרתו שיכנס ראשונה ומיד כשנכנס נשמעה מתוכני החדר זעקת אימים של המשרת, שעמדו עליו ורצחוהו נפש.

כשראה ג'מאל שתוכניתו כשלה, התבלבל לגמרי, אלא שכהבין שכלתה אליו הרעה, חשב לשלוף את חרבו ולהכות בה את הסולטאן. אבל הסולטאן שהיה מוכן לבאות, ברח לאחור וציוה על חיילי שיתפסו את ג'מאל ובמעמד כל הקהל יורידו לו את ראשו. חלק מהחיילים מילטו את הסולטאן למקום מבטחים, והאחרים נלחמו בכל אנשי ג'מאל שהחלו במרד, ומתוך החגא הגדולה היה שם אבל ובכי רב לג'מאל וכל אנשיו, ורווח והצלה עמד ליהודים.

הסולטאן שהרגיש עצוך להשיב לחכם רבי מימון על שהציל את חייו, קרא לו והודה לו על כך, ולבקשתו של רבי מימון, במעמד זה ביטל הרבה מהגזירות הקשות שג'מאל גזר עליהם, והוסיף ואמר, שהוא ממנה אותו כ'יועץ הסולטאן' ואף נותן לו זכות לבחור לעצמו את אחד מהבתים שהיו לג'מאל, בתורת מתנה עד שהציל.

רבי מימון מתם חשב בליבו, שהיתה ולו אין כל צורך בבית נוסף, על ביתו הקטן, ומה חסר לו להתגורר בארמונות מלכים, שרק יכולים לגרום לקנאה ושנאה מהישמעאלים השכנים, אלא שלא יכל להתנגד למתנתו של הסולטאן, על כן חשב בליבו שיתן את המבנה לקהילה, למקום תלמוד תורה והישיבה, ועל כן חיפש בין כל עשרות בתיו האחוזתיו את ג'מאל, מהו הבית המתאים ביותר במקומו ובצורתו, לשכן בו את התלמוד תורה והישיבה, והטוב ביותר היה ביתו לשעבר של פאשה, שנלקח ממנו וניתן לג'מאל.

התלמוד תורה והישיבה עברו לבית הגדול והרחב הזה שרבי מימון קיבל מהסולטאן, וכדי שלא יוציאו שונאי ישראל את דיבתו רעה, שאינו משתמש במתנה שקיבל ממנו, על כן עבר רבי מימון להתגורר בקומה הראשונה של הבנין, במקום בו היה חדר משרדו של פאשה.

שנים רבות חלפו ועברו, ומצבם של היהודים באיסטנבול היה יחסית טוב יותר לעומת המקומות האחרים, ובמיוחד בזכות היחסים הטובים ששררו בין רבי מימון לסולטאן, שבכל עת מצוא, כשאחד מהמושלים בחבי האימפריה גזר גזירות על יהודי המקום, היה בא רבי מימון לפני הסולטאן, ומבקש ממנו על אחיו הנאנקים והסובלים.

כידוע שכל אחד שמצליח, ובמיוחד אם הוא מבני אברהם יצחק ויעקב, קמים לו קנאים המקנאים בהצלחותיו ומבקשים להפילו, כך גם לרבי מימון היו שונאים רבים בין אנשי המלוכה והשרים, אלא שבכל עת כשהסולטאן היה רואה את הנהגתו של רבי מימון לעומת שאר שריו ויועציו, הוא הבין שכל המדברים עליו סרה, הוא רק מחמת קנאתם ושנאתם אליו, ואין בדבריהם סרך אמת. אלא ש'חזקה על לשון הרע שמתקבלת', ובאחד הימים כשכמה מהוזירים חברו יחדיו להעליל לסולטאן ששמעו את רבי מימון הלוגע וב? לדת האיסלם ולסולטאן, נתקבלו הדברים על ליבו של הסולטאן, והוא שלח את חייליו לקרוא לרבי מימון, בכדי להבנישו על כך.

זמן קצר לפני שחייליי הסולטאן הגיעו להביא את רבי מימון לסולטאן, נודע הדבר לרבי מימון, שהסולטאן קיבל עליו את דברי שונאיו ומחפש אחריו להענישו. רבי מימון הבין מידיית בשל מה אירע לו כך, הוא נזכר שאמש בשעת 'תיקון חצות' עלה לו לרגע הרהור רע, שהגלות אינה כה מרה וקשה, ובמיוחד כשיש לו קשר כה מיוחד עם הסולטאן, ובידו להשתדל לבטל כל גזירה רעה שגוזרים עליו, ועל כן באה עליו הרעה הזו, שהסולטאן מבקש ליקח את נפשו, ומזה יתחזק לבל יבוא לו עוד הרהור רע כזה.

רבי מימון הבין שהסולטאן מאוד כועס עליו ולא ניתן לרצותו אלא הוא רק חפץ לעונשו וליקח את נפשו, על כן, החליט שעליו לברוח מיד, ובשביל שלא יכירוהו, החליף את בגדי הרבנות שעליו לבגדי יהודי רחוב פשוט, ויחד עם ביתו נמלט מהרה מהעיר, בלא שהספיקו ליקח עמהם אלא רק טלית ותפילין ומעט ספרים ועוד כמה חפצים מועטים, במטרה להגיע אל עבר אחד מהכפרים הנידחים, לבית אחד מידידיהם, שיסתירו ויצילם מידו הקשה של הסולטאן הספכך.

במלך הבריחה של רבי מימון, הגיע לידיו הידיעה, כי כאשר נודע לסולטאן כי ברח ונעלם יחד עם בני ביתו, הורה לחייליו לחפש אחריו, אלא שבדרך גם הוא לא ציוה גם להרחים את ביתו, כך שהתלמוד תורה והישיבה נשארו בביתו, והיה לו בזה נחמה פורתא, שביתו נשאר מקום תורה לתינוקות של בית רבן ובני הישיבות הקדושות.

עודו בדרכו נזכר רבי מימון, שהופקדו בידיו כספי צדקה של יתומים, שאותם החביא במקום סתר בביתו, ובודאי שלא ימצאום מנהלי הישיבה וגבאי הצדקה, ועל כן חשב על הדרך בה יוכל להודיעם על מקומם, כאשר גם אם יהיה מאן דהוא שאינו מהימן שיגיע אליו המכתב עם ההודעה על מקום הכסף, אותו אחד לא יוכל למצוא את מקומו.

אינה ה' לרבי מימון רעיון מיוחד, שהוא כתב לגבאי הצדקה אודות כסף זה של היתומים, שהוא מונח במקום סתר בביתו, מתחת לאבנים, במקום סירחון גללי בעלי החיים.

גבאי הצדקה שקיבלו את המכתב מרבי מימון, שמחו להבין בין השורות, שהוא זכה להגיע למקום מפלט, בו הוא יושב ועוסק בתורה ללא הפרעה. אבל לא הצליחו להבין את כוונתו, מן איזה מקום בבנין הענק בו יש לעקור את האבנים ולחפש תחתם.

הגבאים הרבו לברר היכן היה במקום סירחון גללי בעלי חיים, ולא מצאו דבר. בדרישותיהם וחקירותיהם גם הצליחו לאתר אחד מהמשרתים של פאשה, שהכיר את הבית אף מאותה תקופה, והוא טען בלהט, שמעולם לא היה בכל המבנה המפואר הזה מקום של גללי בעלי חיים.

הגבאים שלא ידעו מה לעשות, היאך יוכלו למצוא את המקום בו החביא רבי מימון, ועל כן פנו לאחד הרבנים בעיר, שיתן להם עצה ותושיה היאך ניתן להבין את רמזיו של רבי מימון ולמצוא את המקום בו הוטמנו כספי הצדקה.

אילו הייתם לומדים את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום בתוספת פרש"י, כמו שכותב השולחן ערוך שראוי לכל יראי שמים ללמוד, אמר לה הרב, הייתם זוכים לדברים הרבה, ומלבד זאת בלימוד פרשתינו הייתם יכולים לגלות את מקום כספי הצדקה.

מנין בלימוד פרשתינו עפרש"י יכלו הגבאים למצוא את מקום כספי הצדקה?

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" מגליון שבוע שעבר

בתשובה לשאלה, מנין בפרשתינו עפרש"י יפשוט רחמים את שאלתו, שלמרות שמאז ומעולם לא היה הקניון מקום מתאים עבורו, ולא עבור כל שומר תורה ומצוות, כעת שעבר בעלות לידי אנשי הכנסיה המורמונית, וכל דמי השכירות עוברות לכומר הראשי של הכנסיה, בודאי שאין לו להמשיך לשכור שם מקום לחנותו. רחמים פשט את שאלתו, שאין לו להמשיך ולשכור מקום לחנותו כאשר דמי השכירות עוברות לכומר הראשי של הכנסיה, וזאת מדברי רש"י כ"ח פ"ד, עה"פ, "וְהֲפִיצֹתִי אֶתְכֶם בַּגּוֹיִם וְרִקֹת

סיפור ושאלה בציר

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם רש"י.

אחד משבחיו של הקב"ה שאנו מזכירים בכל יום, שהוא 'משפיל גאים ומגביה שפלים', ובכלל שבח זה הוא מה שאמרה חנה בתפילתה (ש"א ב' ו' - ז'), "ה' מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל. ה' מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר מַשְׁפִּיל אַף מְרוֹמֵם", שאדם יכול להיות רגע אחד במרומי דרגתו ומעמדו, בריא ושלם, שמח וטוב לבב, גבור ואיש מלחמה, אהוב וחביב עם כל מרעיו, שולט ביד רמה על כל אלו שתחתיו, עשיר ובעל נכסים רבים, ורגע אחר כך בשפל עומק המעמד, חולה ומיוסר, עצוב ומדוכא, חלש ומוכה, כל רעיו בגדו בו, וכל אחד שולט בו שלטון ללא מצרים, כאשר הוא עני ואביון וחסר כל. וגם כאשר אדם הגיע חלילה למצב קשה ונורא זה, שבחו של הקב"ה הוא, שברגע הוא יכול לעלותו ולהעפילו למרומי מעלת דרגתו הקודמת, ואף ליותר מהם.

שבח זה של ה', כל מי שרק פוקח את עיניו, רואה זאת בהזדמנויות רבות. גם יהודי האימפריה העות'מאנית בכלל, ויושבי מדינת טורקיה בפרט, זכו לראות חסד זה של ה', כאשר אותם העלה מעומק היגון לרום השמחה, ואת שונאיהם של ישראל הוריד מפסגת גאוותם למעמקי הבושה והחרפה, ולדראון לכל יושביה.

היה זה בתקופת שלטונו של הסולטאן מוחמד השלישי, בה האימפריה העות'מנית השתלטה וכבשה ארצות רבות, ושלטה עליהם שלטון ללא מצָרים, כשבכל מדינה ומחוז מינה הסולטאן מושל, שתפקידו היה לגבות את המיסים ואת התוצרת החקלאית שחפצו, ולהעבירם לקושטא הבירה, ולגייס מבין התושבים את כל הראויים לגיוס, עבור הצבא של האימפריה, ומלבד זאת, היה על המושל להנהיג את המחוז או המדינה באופן הגון וראוי, כמסורת הטורקית הידועה, כאשר מפעם לפעם היה עליו לדווח לסולטאן על הנעשה בתחומי שלטונו.

המציאות בה האימפריה היתה בכל עת במצבי מלחמה, מנעה מהסולטאן לעסוק בעניני הפנים, ועל כן הוא מינה את אחד מהשרים הקרובים אליו, את 'ג'מאל עבוד רמאג'ין', כ'וזיר' האחראי על כל עניני הפנים והמשפט במדינה וברחבי האימפריה. ג'מאל זה שהיה מהמפקדים הבכירים והאכזריים ביותר של האימפריה, שפיקד על קרבות קשים ונוראים, והביא לסולטאן כבוד והדר, אלא שבאחד הקרבות נפגע ברגליו, וכבר לא יכל לצאת למלחמות, על כן מינהו הסולטאן לשַׂר בממלכה, ולאחר מכן העלהו עוד לגדולה ומינהו כאחד משבעת הוזירים, תואר כבוד גדול באותם הימים.

האמת היא, שבתוככי ליבו לא חיבב הסולטאן את ג'מאל, אלא שהיות והוא היה נחשב כגיבור לאומי, כאחד שהביא נצחונות רבים בקרבות, והיו לו אוהדים לרוב ברחבי האימפריה כולה, על כן חשב הסולטאן למנותו בתפקידו החשוב הזה, כדי לגרום לאוהדיו קורת רוח, שיתמכו בו וימשיכו להלחם בעדו ובעד האימפריה כולה.

כידוע, איש מלחמה מעולם לא מפסיק להלחם, ועל כן כשמינו את ג'מאל כאחד משבעת הוזירים, הציב לעצמו ג'מאל מטרה להלחם עליה, והיא להיות ראש הוזירים, ועל כן חיפש אחר דרכים לסקל מעל דרכו את ששת הוזירים האחרים, ובעלילות כאלו ואחרים שהעליל עליהם לפני הסולטאן, הצליח לגרום לסילוקם של ארבעה וזירים, והשנים האחרים גם הם מפחדם הרב מג'מאל, ביקשו מהסולטאן שימנהו כראש הוזירים, כך קיוו שג'מאל יטיב עמהם ויקדמם עמו יחדיו למרומי הוזירים, שהם יהיו הוזירים השניים בדרגתם, על ארבעת הוזירים האחרים שמונו.

הסולטאן שראה את התקדמותו של ג'מאל שהיתה על ידי שהסיר מעליו את כל מרעיו, בסתר ליבו לא חיבב כלל את ג'מאל, אלא פחד ממנו שבאחד מן הימים יחליט למרוד בו ולהעלות על כסאו, וכמסורת הערבית הידועה, שרודפים ושולטים על מי שמפחד מפניו, ומתחברים עם מי שמפחדים ממנו, על כן החליט למצוא חן בעיני ג'מאל ולמנותו כראש הוזירים, וכשולט על כולם, שעל פיו ישק כל דבר.

כשג'מאל נתמנה לתפקידו זה כראש הוזירים, הוא לא נתן לעצמו מנוחה, ולא השיל מעליו את תפקידו כלוחם, אלא בכל עת נלחם על התקדמותו עוד ועוד והוסיף לעצמו תפקידים ושררה לרוב, כוח ועוצמה, עד שהצליח לשדרג את מינויו, מ'ראש הוזירים' ל'וזיר הגדול', שהוא כח ושררה רבה עוד יותר, בה הוא קרוב למעמדו של הסולטאן, שרק הכסא מבדיל ביניהם.

ההיארכיה השלטונית באמפריה היתה, שכוחו של הוזיר הראשי, היה גדול, הוא היה ממונה על הוזירים האחרים, לבדוק את מעשיהם ולבקר אם מקיימים את תפקידם כיאות, ובכלל זה היה מינויו על כל השרים ועבדי המלך, ואילו 'וזיר גדול' דרגתו גדולה עוד יותר, שמלבד היותו אחראי על כל כוחות המשטרה והחיילים בבירה ומחוצה לה באופן מוחלט, כשהסולטאן נבצר ממנו מסיבות שונות להוביל את כוחות המלחמה ולהכריע עבורם בכל עניני המלחמה, היה זה הוזיר הגדול שהכריע וקבע בכל זה, ואף היה נחשב כממלא מקום הסולטאן, והרשות בידו להשתמש בחותמו לגזור גזירות ולאשר מלחמות, כך שמלבד הסולטאן לא היה אדם גדול ממנו בכל האימפריה, אלא שיחד עם זאת, כל כוחו של הוזיר הראשי לא הוריד מאומה מכוחו וסמכותו של הסולטאן, שהיה בלתי מוגבל במושגים אנושיים, ובכל עת וזמן יכל הסולטאן אף לפטר את הוזיר הגדול ממשרתו הרמה, ואם רצה היה גם מַגְלהו או מוציאו להורג, גם בתליה במרכז העיר, אלא שבדרך כלל הסולטאן לא היה עושה זאת בלא 'תירוץ' מספיק, כדי שלא לגרום התמרמרות בין כל אנשי הוזיר, שמתוקף תפקידו היה לו קשר רב עם השרים ובכירי המימשל, ואף היתה לו השפעה גדולה על מפקדי הצבא ודרגים רבים בשלטון, שהתמרמרות זו יכולה להביא בסופה אף למרד של שרים ומפקדי הצבא, שסופו לא ניתן לצפות.

כל אותה עת עברו על האימפריה מלחמות לרוב, השנים הידועות שביניהם, שהיו עבור האימפריה מלחמות קשות, הם, 'מלחמת קרים', שהיתה בין האימפריה יחד עם בריטניה וצרפת, לבין הרוסים, ולמרות שנות המלחמה הרבות, ומאות אלפי החיילים ההרוגים משני הצדדים, לא נסתיימה בהכרעה ברורה ביניהם. ו'מלחמת רוסיה וטורקיה', שבה לחמו רוסיה ורומניה כנגד האימפריה, כאשר במלחמה זו, הכח הצבאי הטורקי ספג מפלות קשות, והרוסים הגיעו כמעט לשערי איסטנבול בירת האימפריה, ורק התערבות הבריטים במלחמה לטובת האימפריה, מנעה את כיבוש איסטנבול.

מצב קשה זה של האימפריה, היטיב עם ג'מאל עד מאוד. הסולטאן היה טרוד ראשו ורובו במלחמות ובתוצאותיה, שהיו עבורו אסון חמור, כשבימיו מתחילה התפוררות האימפריה העצומה שהחזיקה מעמד ושלטון במשך מאות רבות של שנים, למעלה משש מאות שנה, ובמלחמות היא מאבדת מדינה אחר מדינה, או מחמת הכשלונות של המלחמה או מחמת שהיה צריך לתת בתמורה לאלו שתמכו בו במלחמות, ומלבד זאת ההמון הטורקי שכאב את הכשלונות חיפש את המטרה להטיח בו את כשלונותיהם, והסולטאן חשש שזעם זה לא יופנה כלפיו, ועל כן שמח שג'מאל מטפל בכל עניני הפנים של השלטון, ודואג להשקיט את הסערות המתעוררות.

כל תקופת התקדמותו המטאורית של ג'מאל, הוא חש שיש וזיר אחר העומד בדרכו, היה זה הוזיר פאשה אסמאיל, שהיה החשוב שבין הוזירים עד שג'מאל נתמנה לתפקידו, והוא היה זה שהיה אמור לקבל את המינוי של ראש הוזירים, אלא שהיה פיקח מספיק בכדי לא לעמוד בדרכו של ג'מאל, היכול למצא איזו עלילה לטפוֹל עליו שמחמתה יסירו את ראשו מעליו. אלא שלמרות זאת, בכל עת חש ג'מאל מאוים מפאשה, וחשש שהוא ממתין למעידתו ולתפוס את מקומו.

במיוחד, שכשם שבעניני ממון אמרו חז"ל, שכל מי שיש לו מנה רוצה מאתים, ומי שיש לו אלף רוצה אלפים, שמשמעותם היא שלבעל המנה חסר רק מנה נוספת ואילו לבעל האלף חסר אלפיה שלמה, כך גם בעניני כבוד, שככל שיש לאדם יותר כבוד, כך חסר לו עוד ועוד כבוד כנגד שיעור כל הכבוד שכבר יש לו, ועל כן הרגיש ג'מאל, שכל הכבוד שיש לו אינו שווה לו, בכל עת שהוא רואה את פאשה היושב במקומו ובמעמדו הבכיר, כאשר בדמיונו הוא מחשב שבעת שיתפטר מפאשה, כל הכבוד והמעמד של פאשה יעבור אליו ויתווסף לכבוד הרב והעצום שיש לו.

המפלה האחרונה של האימפריה, ואיבודם של שטחים עצומים, כאשר מדינות רבות במיוחד באירופה השתחררו מעול הכיבוש של האימפריה וקיבלו עצמאות, גרמו לסערת רוחות רבה בקרב הציבור הטורקי, ומצב זה היה מועד לפורענות של מרידה, ומחמת כל הסיבות יחדיו, היה הסולטאן סר וזעף במיוחד, וחיפש אחר מי שיוכל להטיל עליו את כל האשמה, ולהענישו על כך קשות.

עבור ג'מאל לא היה זמן טוב מזה, הוא רק צריך רעיון מדוע פאשה אשם בכל המצב, והוא יהיה ה'שעיר לעזאזל', שעליו יטילו את כל האשמה. הדבר החמור ביותר בכל מדינה, ובמיוחד בזמני מלחמה, הוא לתפוס אדם שהוא מרגל המרגל עבור האויבים, ובמיוחד אם הוא מבני הארץ וחשוביה, וקיבל אף מעמד נכבד ושררה, ובכל זאת הוא מרגל עבור האויבים, הוא נחשב לנבזה ביותר, ועונשו מהחמורים שיש, לו ולכל בני משפחתו. דברים אלו ידע ג'מאל, ועל כן חיפש אחר רעיון איך למצוא עילה לעלילה על פאשה, שהוא מרגל של הרוסים שנואי האימפריה כולה.

באחד מן הימים עלה לג'מאל רעיון מבריק, נודע לו כי פאשה נסע בציווי הסולטאן לשליחות מסוימת לתקופה של כמה שבועות, ומחמת כך גם בני ביתו הלכו עמו, כך שבימים אלו ביתו ריק מכל תושביו. ג'מאל דאג שאחד מאנשיו יחדור לביתו של פאשה, יטמין מאחורי אחד הוילונות 'טומאה' של שתי וערב, ויניח שם חומר צבאי סודי על הצבאות ועל דרכי המלחמה, ויוסיף לכך עוד מסמכים שונים ברוסית, שיהיו מוחבאים במקומות מחבוא שניתן למצאם בחיפוש מדוקדק, כך שבחיפוש טוב של המשטרה החשאית ימצאו כבר את החומר המפליל.

כיומים לפני הזמן הצפוי להגעתו של פאשה, הזעיק ג'מאל אליו את מפקד המשטרה, והודיע לו שכעת קיבל הודעה סודית על כך שפאשה משמש כמרגל נתעב של המנוולים הרוסים. והוסיף ואמר, שהיות ומדובר באחד השרים המקורבים ביותר של הסולטאן, על כן אין לפרוץ לביתו בקול רעש גדול באמצע היום, כי אולי הכל זה רק טעות או עלילה, אלא לחפש אחר זמן שבני הבית לא יהיו בתוכו, ולשלוח קבוצת שוטרים מאומנת לבדיקות מסוג זה, כאשר מפני רגישותה אתה אישית מפקד על בדיקה זו, ואם יתברר שאין כל ממצע מחשיד, יש להשיב הכל למקומו, באופן שלא ידע על הבדיקה, אבל אם ימצאו ממצאים מפלילים, עליו להעביר בעצמו את הידיעה עם הממצאים לידי הסולטאן.

באותו ערב שהגיע לסולטאן הידיעה כי האמפריה נכשלה בקרב נוסף אי שם בגבול הרחוק, ועוד חבל ארץ נלקח מהם, רוחו סערה עד מאוד, אך כשמפקד המשטרה נכנס אליו עם המידע המפליל אודות פאשה, והראה לו את החומר הצבאי שהיה במשרדו, חומר שכלל לא אמור להגיע לידיו, וכן את הכתבויותיו עם הרוסים, אדמו פניו ובערה חמתו, וצעק 'בוגד נתעב', יש להסיר את ראשו. אך כשהמפקד הוסיף והראה לו את הטומאה שמצאו מוסתרת בביתו, הוסיף הסולטאן וצעק, 'גם בוגד וגם כופר', ומיד הורה למפקד המשטרה, כשהוא מטיל עליו לכך אחריות אישית, שעד זריחת החמה פאשה וכל משפחתו יהיו תלויים בשורה אחת במקום המיועד לכך, וכל רכושו יולאם.

המפקד שידע שאם לא יעשה כדברי הסולטאן, גם הוא יהיה תלוי באותה שורה, מיהר לבצע את הדברים, ובעוד פאשה בדרכו לשוב לביתו משליחותו, תפסוהו השוטרים ומסרוהו לתליינים, ותוך שעה קלה היה תלוי יחד עם בני ביתו, למען ישמעו ויראו, וכל רכושו הולאם, וסיפורו המלא של בגידתו וכפירתו בדת האיסלאם ומציאת הצלם מוחבא בפינת חדר משרדו, הופץ ונתפרסם אצל כולם, כאשר חיילי הסולטאן נתנו לכל מי שחפץ להכנס לביתו ולראות את המקום בו תפסו את הצלם בחדרו, ואכן אלפים רבים 'עלו לרגל' לראות את אותו מקום, כך שהיה לטורקים על מי לשחרר את כעס הכשלון במלחמה, ורוחות הסערה שהיו ברחובות נחלשו וגוועו.

כעת חשב ג'מאל שימצא מנוחה לנפשו, כאשר שנוא נפשו אינו עומד כנגד עינו בכל עת, ובמיוחד שמאותו יום ואילך עלה קרנו עוד ועוד בעיני הסולטאן, מה גם שנודע לסולטאן כי ג'מאל היה זה שהביא את המידע המפליל אודות פאשה הבוגד השפל, ובעקבות כל קיבל את ביתו הגדול והמפואר של פאשה, שהצטרף לעשרות בתיו ואחוזותיו הרבים. אלא שגם כעת הרגיש ג'מאל בקרבו, שאין לו כלל מנוחה, ולמרות מעמדו העליון שאין כמותו בכל האימפריה, ורק הסולטאן יגדל ממנו, בכל זאת הרגיש בתוככי ליבו הרגשה קשה ונוראה עד מאוד, שכל עוד שלא יהיה בעצמו סולטאן, לא תנוח רוחו הסוערה, ואין לו כל הנאה מהכבוד והיקר הרב והעצום שהוא מקבל.

באחד הימים חשב ג'מאל שאם יכביד את עולו על היהודים, מלבד המיסים הרבים שיוכל להוסיף לגבות מהם ישירות לכיסו הפרטי, גם יהיה לו הרגשה מיוחדת מאוד, שמצליח לשלוט עליהם ביד רמה, ומאותו יום ואילך, כוזיר הגדול ומשנה למלך הוציא ג'מאל 'פירמנים' בשם המלך החתומים בטבעת המלך על חוקים חדשים לרעת היהודים ופגיעה בהם.

מצבם של היהודים באימפריה כולה כבר שנים רבות לא היה שפיר. כבר מאז ימי הסולטאן 'מוראט השלישי' נאסר עליהם ללבוש בגדי משי וללכת עם כובעים מסוימים, ואחריו הסולטאן 'מוראט הרביעי' הוסיף להכביד עליהם עוד ועוד, עד שכבר אמרו שהוא החמיר עם היהודים יותר מכל הסולטאנים שעמדו בכל האימפריה במאות השנים האחרונות. במיוחד היו החוקים לרעתם באינסטבול הבירה ובקושטא, ועל כן היו יהודים רבים שעזבו את מקומותיהם אל עבר הערים הפנימיות יותר, בהם הגזרות נאכפו פחות. הגזירות הקשות יחד עם המסים הגבוהים שרוששו את היהודים והכבידו עליהם עד מאוד, הוסיפו להכאיב ולהכביד עליהם עוד ועוד עד שכבר כמעט כשל כח הסבל ולא יכלו לעמוד בהם.

תאווה מיוחדת היתה לו לג'מאל, לתפוס יהודי המהלך ברחוב, להכות בו ולהתעולל בו עד אשר התמוטט מרוב מכות ועינויים, וכך היה משאירו מתבוסס בדמו. כשמעשיו של ג'מאל המשיכו והתרבו, יחד עם ריבוי גזירותיו האכזריות האחרות, וכשילת כח הסבל של היהודים לסבול זאת, חשב רבי מימון הלוי, רבה של איסטנבול, שעליו לעשות מעשה, למען הציל את יהודי האימפריה מידיו של אותו רשע.

באחד מן הימים היה על ג'מאל להכנס אל הסולטאן לדון עמו על כמה מעניני הממלכה. באותו עת גם הגיע לפגישה עם הסולטאן, ידידו משנים רבות של ג'מאל, כמאל מג'יט 'מושל דמשק', הידוע לשימצה בשל מעשיו וגזירותיו האכזריות והקשות, שהוזמן לפגישה לפניו. וכשנפגשו

המשך בעמוד הבא

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש"י.

המשך מעמוד הקודם

השנים במבוא לחדרו של הסולטאן, שוחחו יחד על הא ועל דא, ובעיקר לעגו ליהודים שבהם הם אוהבים ונהנים להתעלל, ולשמוע את תחנוניהם ולהתעלם מהם בגסות ומתוך צחוק ושמחה.

כשנקרא ראשונה מושל דמשק פנימה אל הסולטאן, עדיין דעתו היתה זחה עליו והוא השיב לסולטאן דבר כשבבת צחוק על שפתותיו. החיוך הלזה של מושל דמשק הרתיח את דמו של הסולטאן, ומיד סימן לאחד מהחיילים העומדים לפניו, שיסיר את ראשו של המושל מעליו. המושל נפל לפני רגלי הסולטאן וביקש על נפשו, תוך כדי שהוא מפאר ומשבח את הסולטאן ומבקש רחמים, אבל כמעשהו של מושל דמשק שהיה גוזר גזירות קשות על יהודי המקום, ולא היה שם את ליבו לבכייתם ובקשתם, ואף היה מסב את פניו כאומרו שאינו חפץ לשמוע דבר, וחייליו היו מוציאים את האומלל לעשות בו ככל אשר צוה, כך עשה לו גם הסולטאן, שהשיב את פניו כאומרו שאינו חפץ כלל לשמוע את דבריו, ועל החיילים לעשות בו כפי שגזר.

כראות ג'מאל את החיילים הגוררים את מושל דמשק כשהוא זועק נואשות מפחד הצפוי לו בעוד שעה קלה, וכשמוע מאחד החיילים בשל מה באה עליו הרעה הזו, שברגע קט הורד ממרומי מעלת תפקידו כמושל דמשק, וכעת הוא מוצא להורג, בהסרת ראשו בסייף כאחרוני הפושעים, פחד נוראי חלחל אל ליבו, והחל להכין את עצמו להכנס לפני הסולטאן, לחזור ולשנן את דבריו, לבל יוציא מפיו דבר שאינו נכון והגון לפני הסולטאן, ולמרות גדלותו ומעמדו הרם, סופו יהיה כסופו של חברו.

בהכנעה רבה ופחד עמוק נכנס ג'מאל אל הסולטאן, כשהוא כורע ומשתחוה ומשבח ומפאר את הסולטאן, ולאחר מכן מסר לפניו את דבריו, ושאלו בדבר המשך הפעולותיו שעליו לעשות למענו. כל אותה עת חשב ג'מאל אודות דבר אחד, שעליו למצוא את הדרך למרוד בסולטאן ולהורגו, ולרשת את מקומו.

ביציאתו של ג'מאל מהסולטאן, הוא שב ושיבח והלל את הסולטאן בפיו, ואף הוסיף לכרוע ולהשתחוות לו, ובדברי חנופה יצא ממנו, כשהוא מקוה שזו הפעם האחרונה שעליו להשתחוות לסולטאן ולשבחו, ובפעם הבאה שיכנס לחדר זה, יהיה זה כשכבר יתמנה לסולטאן.

הפעולה הראשונה שיעשה כאשר יעלה לשלטון וימנה את עצמו כסולטאן של כל האימפריה, הרהר ג'מאל בליבו, הוא גירוש כל יהודי האימפריה. ולפני שיעלה לשלטון, ינסה למרר להם את חייהם ככל אשר יוכל, בגזירות נוספות וקשות שיטיל עליהם, ועוד באותו יום חתם ג'מאל על 'פירמן' חדש, בו הוסיף גזירות נוספות על יהודי טורקיה בפרט וכל יהודי האימפריה בכלל.

כשנודעה גזירותיו החדשות והקשות של ג'מאל על היהודים, היה זה גזירות שנראה היה שאי אפשר כלל לעמוד בהם, ועל כן הגיע רבי מימון למסקנא, שאסור לו לחשות במצב זה, ועליו לעשות מעשה. רבי מימון התקדש והתענה כמה ימים, בהם עסק בתורה ועמלה ולאחר מכן עשה 'שאלת חלום', האם 'גזרה היא משמים, ועליהם לקבלה, משעשעי דת יומים', או שיש לנסות להשתדל לבטלה בכל הדרכים שבידם.

למחרת, שעה קלה לפני עלות השחר, כאשר רבי מימון היה בדרכו אל בית הכנסת, לפתע ניגש אליו אדם שפניו רעולות, ואמר לו, שהוא אחד ממשרתיו של ג'מאל, וסיפר לו שאמש כשהיה עסוק בביתו של ג'מאל בעבודתו, שמע מאחורי הפרגוד את ג'מאל מתכנן עם עוד שנים מחבריו, שלמחרת, לרגל החגא המתחילה, בה הוא עורך סעודה גדולה לכל השרים בביתו, בה משתתף גם הסולטאן, הוא יבקש לדבר 'דבר סתר' עם הסולטאן בחדר סמוך, וכשהסולטאן יכנס לחדר, יקומו עליו השנים וירצחוהו נפש, וג'מאל יתפוס את כס הסולטאן. ג'מאל הוסיף ואמר, שלאחר ויתפוס את כס השלטון, מיד יגרש את היהודים מכל האמפריה.

אני אומר את הדברים ל'חכם', אמר אותו זר, מפני אהבתי ליהודים ופחדי שלא יארע להם דבר רע, כתוכניתו של הג'מאל. אלא שאני לא יכול לעשות מאומה בנידון, על כן בחרתי לומר זאת ל'חכם'.

כשמוע החכם רבי מימון את דברי הזר, הבין שהאות שניתן לו בחלום היה אודות אמיתות דבריו, ועל כן מיד לאחר התפילה שלח את חשובי הקהילה שיסדרו לו פגישה דחופה עם הסולטאן. בפגישה הודיע רבי מימון לסולטאן את דברי הזר, והוסיף וסיפר לו את האות שקיבל משמים על אמיתות דבריו, ועל כן הציע בפניו, שיבדוק ויבחון את הדברים, על ידי שכאשר יבקש ממנו ג'מאל להכנס לחדר, יתעכב רגע בכניסתו, וישלח לתוככי החדר את אחד ממשרתיו כשהוא מצוה עליו לפני זה שעליו ליכנס לתוככי החדר ולומר לו מה בדיוק הוא רואה בחדר, וכמו כן יזהיר את שומריו להיות עירנים לנעשה, ויראה אם אכן יקומו על המשרת שיכנס ויבקשו להורגו, אות ומופת שג'מאל ביקש לרוצחו נפש ולרשת את כסאו. אך אם לא יעשו דבר, יתכן וכל דברי הזר הינם עלילה שפילה.

במהלך החגא הגדולה, ניגש ג'מאל אל הסולטאן, כשהוא כורע ומשתחווה לו, ואומר לו שקיבל כעת מידע צבאי דחוף, ועליו להתייעץ עמו בדבר מה לעשות, ועל כן הוא מבקש ממנו להכנס עמו לכמה רגעים ביחידות, בכדי לשוחח עמו על כך. לשמחתו של ג'מאל הסולטאן הסכים לדבריו וקם בכדי ליכנס עמו לחדר הסמוך. ג'מאל ניגש ופתח את הדלת וקד בפני הסולטאן שיכנס ראשונה, אלא שמשום מה הסולטאן ציוה על משרתו שיכנס ראשונה ומיד כשנכנס נשמעה מתוככי החדר זעקת אימים של המשרת, שעמדו עליו ורצחוהו נפש.

כשראה ג'מאל שתוכניתו כשלה, התבלבל לגמרי, אלא כשהבין שכלתה אליו הרעה, חשב לשלוף את חרבו ולהכות בה את הסולטאן. אבל הסולטאן שהיה מוכן לבאות, ברח לאחור וציוה על חייליו שיתפסו את ג'מאל ובמעמד כל הקהל יורידו לו את ראשו. חלק מהחיילים מילטו את הסולטאן למקום מבטחים, והאחרים נלחמו בכל אנשי ג'מאל שהחלו במרד, ומתוך החגא הגדולה היה שם אבל ובכי רב לג'מאל וכל אנשיו, ורווח והצלה עמד ליהודים.

הסולטאן שהרגיש צורך להשיב לחכם רבי מימון על שהציל את חייו, קרא לו והודה לו על כך, ולבקשתו של רבי מימון, במעמד זה ביטל הרבה מהגזירות הקשות שג'מאל גזר עליהם, והוסיף ואמר, שהוא ממנה אותו כ'יועץ הסולטאן' ואף נותן לו זכות לבחור לעצמו את אחד מהבתים שהיו לג'מאל, בתורת מתנה על שהצילו.

רבי מימון חשב בליבו, שהיות ולו אין כל צורך בבית נוסף, על ביתו הקטן, ומה חסר לו להתגורר בארמונות מלכים, שרק יכולים לגרום לקנאה ושנאה מהישמעאלים השכנים, אלא שלא יכל להתנגד למתנתו של הסולטאן, על כן חשב בליבו שיתן את המבנה לקהילה, למקום תלמוד תורה והישיבה, ועל כן חיפש בין כל עשרות בתיו ואחוזותיו של ג'מאל, מהו הבית המתאים ביותר במיקומו ובצורתו, לשכן בו את התלמוד תורה והישיבה, והטוב ביותר היה ביתו לשעבר של פאשה, שנלקח ממנו וניתן לג'מאל.

התלמוד תורה והישיבה עברו לבית הגדול והרחב הזה שרבי מימון קיבל מהסולטאן, וכדי שלא יוציאו שונאי ישראל את דיבתו רעה, שאינו משתמש במתנה שקיבל ממנו, על כן עבר רבי מימון להתגורר בקומה הראשונה של הבנין, במקום בו היה חדר משרדו של פאשה.

שנים רבות חלפו ועברו, ומצבם של היהודים באיסטנבול היה יחסית טוב יותר לעומת המקומות האחרים, ובמיוחד בזכות היחסים הטובים ששררו בין רבי מימון לסולטאן, שבכל עת מצוא, כשאחד מהמושלים ברחבי האימפריה גזר גזירות על יהודי המקום, היה בא רבי מימון לפני הסולטאן, ומבקש ממנו על אחיו הנאנקים והסובלים.

כידוע שכל אחד שמצליח, ובמיוחד אם הוא מבני אברהם יצחק ויעקב, קמים לו קנאים המקנאים בהצלחותיו ומבקשים להפילו, כך גם לרבי מימון היו שונאים רבים בין אנשי המלוכה והשרים, אלא שבכל עת כשהסולטאן היה רואה את הנהגתו של רבי מימון לעומת שאר שריו ויועציו, הוא הבין שכל המדברים עליו סרה, הוא רק מחמת קנאתם ושנאתם אליו, ואין בדבריהם סרך אמת. אלא ש'חזקה על לשון הרע שמתקבלת', ובאחד הימים כשכמה מהוזירים חברו יחדיו להעליל לסולטאן ששמעו את רבי מימון הלועג ובז לדת האיסלם ולסולטאן, נתקבלו הדברים על ליבו של הסולטאן, והוא שלח את חייליו לקרוא לרבי מימון, בכדי להענישו על כך.

זמן קצר לפני שחיילי הסולטאן הגיעו להביא את רבי מימון לסולטאן, נודע הדבר לרבי מימון, שהסולטאן קיבל עליו את דברי שונאיו ומחפש אחריו להענישו. רבי מימון הבין מידיית בשל מה אירע לו כך, הוא נזכר שאמש בשעת 'תיקון חצות' עלה לו לרגע הרהור רע, שהגלות אינה כה מרה וקשה, ובמיוחד כשיש לו קשר כה מיוחד עם הסולטאן, ובידו להשתדל לבטל כל גזירה רעה שגוזרים, ועל כן באה עליו הרעה הזו, שהסולטאן מבקש ליקח את נפשו, ומזה יתחזק לבל יבוא לו עוד הרהור רע כזה.

רבי מימון הבין שהסולטאן מאוד כועס עליו ולא ניתן לרצותו אלא הוא רק חפץ לעונשו וליקח את נפשו, על כן, החליט שעליו לברוח מיד, ובשביל שלא יכירוהו, החליף את בגדי הרבנות שעליו לבגדי יהודי פשוט, ויחד עם בני ביתו נמלט מהרה מהעיר, בלא שהספיקו ליקח עמהם אלא רק טלית ותפילין ומעט ספרים ועוד כמה חפצים מועטים, במטרה להגיע אל עבר אחד מהכפרים הנידחים, לבית אחד מידידיהם, שיסתירם ויצילם מידו הקשה של הסולטאן ההפכפך.

במהלך הבריחה של רבי מימון, הגיע לידיו הידיעה, כי כאשר נודע לסולטאן כי ברח ונעלם יחד עם בני ביתו, הורה לחייליו לחפש אחריו, אלא שבדרך נס הוא לא ציוה גם להחרים את ביתו, כך שהתלמוד תורה והישיבה נשארו בביתו, והיה לו בזה נחמה פורתא, שביתו נשאר מקום תורה לתינוקות של בית רבן ובני הישיבות הקדושות.

עודו בדרכו נזכר רבי מימון, שהופקדו בידיו כספי צדקה של יתומים, שאותם החביא במקום סתר בביתו, ובודאי שלא ימצאום מנהלי הישיבה וגבאי הצדקה, ועל כן חשב על הדרך בה יוכל להודיעם על מקומם, כאשר גם אם יהיה מאן דהוא שאינו מהימן שיגיע אליו המכתב עם ההודעה על מקום הכסף, אותו אחד לא יוכל למצוא את מקומו.

אינה ה' לרבי מימון רעיון מיוחד, שהוא כתב לגבאי הצדקה אודות כסף זה של היתומים, שהוא מונח במקום סתר בביתו, מתחת לאבנים, במקום סירחון גללי בעלי החיים.

גבאי הצדקה שקיבלו את המכתב מרבי מימון, שמחו להבין בין השורות, שהוא זכה להגיע למקום מפלט, בו הוא יושב ועוסק בתורה ללא הפרעה. אבל לא הצליחו להבין את כוונתו, על איזה מקום בבנין הענק בו יש לעקור את האבנים ולחפש תחתם.

הגבאים הרבו לברר היכן היה במקום סירחון גללי בעלי חיים, ולא מצאו דבר. בדרישותיהם וחקירותיהם הם הצליחו לאתר אחד מהמשרתים של פאשה, שהכיר את הבית אף מאותה תקופה, והוא טען בלהט, שמעולם לא היה בכל המבנה המפואר הזה מקום של גללי בעלי חיים.

הגבאים שלא ידעו מה לעשות, היאך יוכלו למצוא את המקום בו החביא רבי מימון, ועל כן פנו לאחד הרבנים בעיר, שיתן להם עצה ותושיה היאך ניתן להבין את רמזיו של רבי מימון ולמצוא את המקום בו הוטמנו כספי הצדקה.

אילו הייתם לומדים את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום ובתוספת פרש"י, כמו שכותב השולחן ערוך שראוי לכל ירא שמים ללמוד, אמר להם הרב, הייתם זוכים לדברים הרבה, ומלבד זאת בלימוד פרשתינו הייתם יכולים לגלות את מקום כספי הצדקה.

מנין בלימוד פרשתינו עפרש"י יכלו הגבאים למצוא את מקום כספי הצדקה?

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" מגליון שבוע שעבר

בתשובה לשאלה, מנין בפרשתינו עפרש"י יפשוט רחמים את שאלתו, שלמרות שמאז ומעולם לא היה הקניון מקום מתאים עבורו, ולא עבור כל שומר תורה ומצוות, כעת שעבר בעלות לידי אנשי הכנסיה המורמונית, וכל דמי השכירות עוברות לכומר הראשי של הכנסיה, בודאי שאין לו להמשיך לשכור שם מקום לחנותו. רחמים פשט את שאלתו, שאין לו להמשיך ולשכור מקום לחנותו כאשר דמי השכירות עוברות לכומר הראשי של הכנסיה, וזאת מדברי רש"י כ"ח ס"ד, עה"פ, "וֶהֱפִיצָךְ ה' בְּכָל הָעַמִּים מִקְּצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ וְעָבַדְתָּ שָּׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ עֵץ וְאָבֶן", וביאר רש"י, "ועבדת שם אלהים אחרים. כתרגומו, לא עבודת אלהות ממש, אלא מעלים מס וגולגליות לכומרי עבודה זרה". מבואר בדברי רש"י, שאחת מהקללות הם, שיצטרכו להעלות מס לכומרי עבודה זרה, והיינו, שהוא דבר שאין לעשותו, אלא יהיה כעונש וכקללה אם לא ישמעו לקול ה' לשמור ולעשות את כל המצות והחוקים. וכשישמעו לדבר ה' ויעשו מצוותיו, יהיה להם כל טוב, ואך טוב וחסד כל הימים, ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה.

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם, כתובת וטלפון,

עד ליום שישי ה' תשרי בלבד

לפקס' 9741115 - (08) [מחו"ל: בקידומת 8 - 972 +] (24 שעות) [או למייל yaepstein@aol.com]

הפרסים לשבוע זה: ספר **"והגדת - מאוצרו של רבי יענקלה גלינסקי שליט"א", יום הכיפורים וחג הסוכות.**
עוד חמשה זוכים מספים, כל אחד בספר **"מעשה בראשית", סדר זמני התורה והנביאים וחכמי ישראל.**
הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בצידו": **שני** זוכים, כל אחד בספר **"כד הקמח לרבינו בחיי ושולחן של ארבע".**

להערות, הארות ותגובות וכל עניני העלון, ותרומות והנצחות, יש לפנות למערכת בפקס ובמייל הנ"ל

שפות הזוכים לשבוע שעבר
הרבנים \ הבה"ח

פרידלס ר.מ.ח. – בני ברק – תהלים עם פירושי חז"ל מבוארים, ב"כ.
ברקלי י. – קרית ספר – שיח יצחק חגים וזמנים - אלול תשרי.
כנום ב. – בני ברק – שיח יצחק חגים וזמנים - אלול תשרי.
איינשטיין י.מ. – מודיעין עילית – שיח יצחק חגים וזמנים - אלול תשרי.
טיקוצקי ג. – לייקווד – תורת הבית למרן בעל החפץ חיים.
פישר י. – קרית ספר – תורת הבית למרן בעל החפץ חיים.
הודעה נשלחה/תשלח לזוכים. (במהלך החודש הקרוב)

לתקופת נסיון, ניתן לקבל כל שבוע את העלון **בפקס** או **באימייל** (ללא תשלום). המעוניינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל:
yaepstein@aol.com

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל